اجتماعي نظريات

د

كل يا جا الفتـ

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

سر لیك:	مخ:
فکر	۱ـ۵
کاراوعمل	۵ـ۸
له کار سره علاقه	۸ـ۹
عقیده	۹ـ۱۰
اخلاق	۱۰ـ۱۲
تعلیم او تربیت	۱۲ـ۱۳
دقضاوت شعور	۱۳ـ۱۴
ذوق	۱۴ـ۱۵
خیال	۱۵ـ۱۶
عشق او حرص	۱۶ـ۱۸
دمشرانو عشق	۱۸ـ۲۰
یوازیتوب	۲۰ـ۲۱
زه او ته	۲۱ـ۲۲
سترګي مه پټوئ	۲۲ـ۲۳
دزمانې تغیر	۲۴ـ۲۵
برابرنه دی	۲۵ـ۲۶
داسلام درد منو!	۲۶
دسبافکر	۲۷
پخوانی دیوي	۲۷ـ۲۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم ا لله الرحمن الرحيم

فکر

په هغه تورتم کښې چې شعور او احساس د ړندو په شان امساټکوي. هلته چه د شرق و غرب امتیاز نشي کېدای او هرڅه مجهوله وي. په هغه ځای کښې چې د اسمان ستوري چاته لوری او لودن نه ښئي او سترګه په سترګه نه ښکاري.
په هغه وخت کښې چې بې له حیرت او ابها مه بل هیڅ شی نه وي موجود او دقبلې پته نه وي معلومه، سړی به کومې خواته دریږي؟ او کوم لوري ته به سجده کوي؟
په دغسې حا ل کې انسان مکلف دی چه فکر به کوي او هرې خواته چه فکر رهبري وکړه هماغه طرف ته به مخ اړوي او خدای(ج) ته به لاس په نامه دریږي.
په دغه وخت کښې که دی لمر خا ته خواته ولاړ وي ده ته دلمر بنده نه ویل کیږي بلکه دقبلې اهل باله شي.
دده قبله او کعبه په دغه حا ل کښې دمشرق (۱) په لوري انتقا ل کوي او په دغسې مواقعو کښې چې انسان هرې خواته دفکر په نغوته مخ واړوي دلوی ښتن مخ هماغه لور وي او د خدای کور هماغلته بویه.
په دغه شان موقف کښې که ځلورتنه ځلورو خواو ته د خپل فکر په اشاره او اجازه مخه کړي او ددوه تنو فکر هم په یوه خوا اتفاق ونه کړي، ځلور واړه داسې مثا ل لري لکه چه کعبه په مینځ کښې وي او هریوه یې یوه دیوا ل ته مخامخ ولاړوي.
دلته منطق اوبرهان سړي ته په یقین سره داوایي چې په دې ځلورو وتنو کښې که یوه د قبلې لوری موندلی وي، درې نور خو ارومرو په بله خوا ولاړ دي او غولیدلي دي مګر پاك خدای د ځلورو واړو مختلف او مخالف فکرونه پخپل دربار کښې قبلوي او دیوه لمونځ هم له قبلې نه چپ نه ګڼي.
دلته منطقی قیاس د درو تنو په غلطوالی قطعي حکم کوي او په احتمالی ډول دیوه تن دفکر او رای په صحت قایلیږي ځکه چې که دغه ځلورتنه، شرق وغرب، جنوب او شما ل ته نه وي ولاړ بلکه په ځلورو کنجونو دربدلی وي ټو ل په غلطه ولاړدي او یوه هم صحیح لوری نه دی موندلی مګردغه علمي اوعقلي فیصله سره له دغه برهانه اعتبار نه لري او د هریوه فکر حق ګڼل کیږي ځکه چې په دغه حین کښې له انسان سره بې له فکر کولو او تحری څخه بله وسیله نشته او هیڅ یو د بل د فکر په منلواو قبلولو نه دی مکلف، که په دوی کښې یوتن ډیر هوښیاروي هغه نور د خپل فکرپه پیروی نشي مجبورلی او نه هغه بل داکولی شي چه ده ته به یوه خوا حقه معلومیږي اوسره له دې به د بل په فکر پسې درومي اوکعبه به د بل په نظرګوري.
دلته د هریوه فکري او عقلي تکلیف همدغه دی چه پخپله فکر وکړي او له خپل فکرنه کار واخلي.
په اسلام کښې د ځلورو مذهبونو حقانیت په همدغه اساس بنادی او هغه فکری اختلاف چه د ځلورو امامانو مینځکښې موجود دی د هیڅ یوه دفکر حقانیت نه سلبوي.
له دېنه انکار کېدای نشي چې دانسان فکر قاصر اوضعیف دی، دده په نظرکښې یوشی په بل راز معلومیږي په ډیرو شیانوکښې انساني فکر غولیږي، سهوه کیږي او غلطیږي مګرسره له دې لوی خدای پخپل حق اوصحیح کتاب کښې هرهر ځای انسان ته دتفکر او تعقل امرکوی او هغه څوک چې فکر نه کوي ملامت بولي.

(۱) دلته د افغانستان د قبلې لوری په نظر کې نیول شویدی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له همدغه ځایه مونږ دفکر د ازادۍ په ضرورت پوهېدلی شو او په اجتماعی مسایلوکښې فکرکول اوفکربښکاره کول یو ډیرضروری امرګڼو.

مونږ باید فکر او د فکر خاوندانو ته موقع ورکړو چې خپل کاروکړی او خپله وظیفه په ازادانه ډول اجرا کړي.

دنن ورځې دیموکراسي هم انسان ته همدغه توصیه کوي چې هرڅوک باید خپل اجتماعي افکار او نظریات ښکاره کړي او فکر ونه مختنق نشی.

که څوک کوم نا اشنا او نوی فکربښکاره کوی څوک دا حق نه لري چې هغه له ستونی کلک ونیسي اوملامت یې کړي ځکه چې هرفکر اورمرو حق نه وي او حق ته نشي رسیدلی، هر سړی په دې مکلف هم نه دی چه هر ګوره به پخپل فکرکښې حقیقت ته ځان رسوي اوهیڅکله به نه سهوه کیږي، مګر دا د هر یوه وظیفه ده چه فکر به کوي او حقیقت به لټوي.

مونږ به فکرکوو او په حقایقو پسې به ګرزو که ورسېدو دوه اجره دي او که سهوه شوو نو فکرکو ل پخپله یوښه کاردی او انسان له غفلته پرې خلاصیږي.

د دنیا ډیرلوی مفکرین اومشهوریو هان ډیر ځله پخپل فکر کښی سهوه شوي او غلط افکار ورځنې پاته دي چه انسان دبدبختۍ خواته روانوی مګرسره له دې دفکر ازادۍ یو ضروري امردی.

که څوک ووایي چې انسانانو په دنیاکښې ډیر بدبد کارونه وکړه او ډیر ضررونه او فسادونه یې انساني جوامعوته ورسول، راځئ چه دغه نسل قطع کړو او انسان پرې نږدو چه دې دنیاته راشي دا خبره عیناً داسی معلومیږي لکه چه سړی دفکر غلطی او اضرار په نظرکښې نیسي او د فکر آزادي سلبوي.

دوی دومره فکر نه کوي چې دانسانی جوامعو ورکول ددی دپاره چې دوی ته ضرر ونه رسیږی یا دوی چاته ضررونه رسوي څومره غلطه خبره ده.

دفکر مختنق کول او محوه کول دانسانیت په ستونی پښې اېښودل او انساني جامعه د حیوانیت خواته رابلل دی.

مونږ بایدفکر وکړو او بی فکره نشو، دفکر ازادي که د خاینانو، غدارانواوریا کارانو دپاره ضررلری دیوه ملت دپاره ډیرمفید معلومیږي او دسړیتوب ترقي ورپوری موقوفه ده.

که فکرونه آزاد شي او هرڅوک خپل نظریات ښکاره کړی شي مفکرین او فکری مشغله پیداکیږي دغه دمملکت مهم مسائل چې اوس په کښې فکرونه ګنګس اوحیران دي او د مشکلاتو علاج رانه ورک دی اصلی علت یې همدغه دی چې په کلونو کلونو فکرونه ایسار شوي او مختنق شویدي، له دغسی محبوس او مقید فکرنه د حل لاره غوښتل هیڅ معنی نه لري.

مونږ اوس پخپل مملکت کښې لوی لوی خلق لرو او عالمان هم شته مګر دفکر خاوندان ورته نشوویلی ځکه چې دوی فکر نشوکولی اوفکریې نشو ښکاره کولی، دلته دتفکر مشق او تمرین چانه دی کړی او ددې ورزش دپاره خلق نه دي تربیه شوي، دلته ډیرو پو هانو دډیرو ناپوهوخلقو خبروته ښه ویلي او د دې په ځای چه څوک له چانه فکروغواړي کورکورانه تسلیم اواطاعت غوښتل شویدی، پدې ځای کښې پوهان مجبور شوي دي چه ددین او مذهب مخالف ته ددین حامی ووائي اوتل دزوررو فکروستائي، څوکاله دمخه چاپدی هېواد کښې ښو ته ښه او بدو ته بدنشو ویلی، څوک چه دفکر اوراېي خاوندان بلل کېده په زندانو نوکښې واچول شوه اوفکرونه پکښې مضمحل شوه اوس دنیا بل راز شوه او ددې عصر کارونه له مونږ نه فکر غواړي او دېخوفکرونو تقاضاکوي، مونږ اوس مجبوریوچه فکراو د فکر خاوندان پیداکړو یعنی دفکرکولو مشق اوتمرین وکړو، ددې مشق دپاره میدان اوغولی په کاردی چه هغه جراید اومطبوعات دي مطبوعات باید ازاد وی او ازاد فکرونه پکښې ځای پیداکړي پدې کارکښې ډیرې فایدې دي او دغه ازادی زمونږ دپاره ډیره ضرورده اوس زمونږ په مغزوکښې فکرونه وچ شوي او لکه هغه جنین چه ډیره موده د مورپه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګیډه کښې مړپاته شي او نشي متولد کیدای مونږ هم دفکرپه تولید قادر نه یو. که چیري دجرایدو او مطبوعاتو ازادی دیوه قانون له مخی پیداشوه له دماغونونه به څه وزیري اوسرګرداني به ورکه شي.
هریوبه دخپل فکر په صحت او غلطی پوه شي ځکه چه فکر ازادشي انتقاد هم ازادیږي او هرڅوک ښوته ښه او بدوته بدویلی شي.
دغه دفکرمشق اوتمرین به په فکر کښی قوت او رشد پیداکړی، زمونږ مفکرین به په اجتماعیاتو، اقتصادیاتو اوسیاسیاتوکښي سمې اوصحیح لارې وموعي اوزمونږ مشکلات به دخدای(ج) حل کاندي.
مونږ به دسمو او صحیح فکرونو قدر وکړو او دفکر خریداران به په وطن کښې پیداشي، مفکرین به علم اوعرفان ته راغب شي چه دعلمی تتبعاتو په رڼا کښي ښه فکرونه وموعي اوښې لارې وپلټي.
که فکر ازاد شو هرڅوک به دخپل حق مطالبه وکړي او خپل حق به وغواړي.
عدالت په همدغه وسیله په یوه مملکت کښی قایمېدلی شي اومظالم ورکیږي مونږ باید مظلوم ته داحق ورکړو چه دظالم ظلم اود خاین خیانت بیان کړي او حق وویلی شي، همدغه شی دفکر ازادي بلل کیږي او ډیر اصلاحات پرې مرتب کېدلی شي، که فکر ازاد شو دلته به اخلاقی شجاعت اواسلامي جرئت او حقانیت پیداشی بیا به ظالمان ددغومره ظلم او خاینان ددغومره خیانت جرئت نشی کولی او هرڅوک به خپله چاره په اوبوکښي ويني.
فکر او قلم چه هر څومره ازاد شي هغومره اعما ل اوافعا ل مقید کیږي او قوانین تطبیق پیداکوي یعنی له اصولو اوقوانینو نه خلاف څوک څه نشي کولی او هرسړی پخپل عمل اوکردار کښی محتاط وي.
په هرځای کښي چه ښوته ښه اوبدوته بد نه ویل کیږی هلته ښه اوبد مشتبه کیږي او امتیازئی له منځه ځي، په دغسی ځایوکښي دظلم او خیانت دپاره زمینه مساعده کیږي او عدالت مري، دهمدی لامله په اسلام کښی حق ګوئی اوظالمانو ته حق ویل ډیر لوی عبادت اوفضلیت ګڼل شوی او له هرڅه نه زیات اجراو ثواب لري.
داسلام په ارکانو کښی دژبې اقرار او دزړه تصدیق دواړه ضرور ګڼل شوی او ددی خبرې همدغه معنی ده چه باېد سړی خپل عقاید او افکار ظاهر کړي او دافکارو د اظهار دپاره زمینه مساعده کړي. هغه څه چه په زړه کښي وي او په خوله نه ویل کیږي محوه کیږي او مري، همدغه وجه ده چه په غیردیموکراسی مملکت کښي افکار او نظریات نشوونمانشی کولی او دفکر خاوندان نه پیداکیږي.
دديموکراسۍ او دکتاتورۍ په بحث کښي ځینې پوهان وائي په دابتدائی اوبې علمه ملتونو کښی یو ښه دکتاتورپه کاردی چه پخپل فکراوخپله اراده د مملکت دپاره کاروکړي او بې له دېنه چه دچافکر ته وګوري اوله چانه فکر واخلي پخپله نظریه روان شي او پیشرفت وکړي، دوی پخپل بیان کښي دایو شرط زیاتوی، چه دکتاتورباید دځان دپاره کارونکړي اووطن خواه و ملت خواه سړی وی ددې نظریې خاوندان دلایل هم لری اووائي په کوم هیواد کښي چه عمومي فکر ړوند اوکوڼ وي، دخیر او دشر تمیزپه ښه شان نشي کولی او پخپل بهبود نه پوهیږي هلته که دیموکراسی رایجه شي مملکت دانحطاط خواته دروموي او پرمخ تګ ئي له عقله لری خبره ده.
دانظر یه زمونږ په وطن کښی دډاکتر اقبا ل له اشعارو او ځینو نورو مفکرینوله اثارو اقتباس شوېده مګرددنیا ډیر پوهان په هرځای اوهروخت کښی دیموکراسي اود افکارو ازادي له بل شان حکومتونو غوره ګڼي او ددیموکراسۍ او دکتاتورۍ په باب کښی وائي((دمېلمستیا ډیره خرابه کوټه دانتظار له ډیرې ښې کوټې نه بهتره ده))
په دې باندي باید سړی اعتراف وکړي چه هرفکر حق نه وي او ډیر ځله د ډیرو کسانو فکر هم خطاکیږي نودیوه دکتاتور فکر به څنګه هروخت اوپه هر ه مسئله کښی له سهو او خطانه خلاص وي.
دامکنه ده چه دډیرو پوهانو اوهوښیارانو دفکرپه مرسته حق او حقیقت ته ورسیږو مګرپه یوه فکر باندې هر وخت دحقایقو کشفول امکان نلري.
دیوه مجتهد او امام په حق کښې هم داخبره منل شوېده چه شیخ کله سهوه کیږي او کله حق ته رسیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ديوه سړي فکر او دډيروفکر هېڅکله يو راز قيمت اويو حق نشي پيداکولی که يوتن فکروکړي او فکرئې له عقل اوقياس سره برابر هم وي بياهم داجتماع يعنی دډيرو خلقو د فکر په مقابل کښې ضعيف دی او دجماعت فيصله دفرد له فيصلی نه قوت لري، پدی خبره کښې هيڅ تردد نه دی پکار چه ديموکراسي، اوشورائي اصول هرګوره ښه دي او په هغه ځای کښې چه هرڅوک دفکر کولو اوفکر ښکاره کولو حق لري او کارونه دجماعت په فکر کيږي هلته دعدالت امکان له هغه ځای نه زيات موجود دی چه يوفکر حاکميت او تسلط لري او ټول کارونه ديوه سړي خوښې ته سپارل شوی وي، ديوه سړي فکر د اعتماد وړنه دی، انسان سره له دې چه خدای ډير فضايل ورکړيدی بياهم يوازې په انفرادي صورت يو ضعيف متحير اومتر دد مخلوق دی چه پخپله هم پخپل فکر باندې اعتماد اوتکيه نشي کولی اوپه هرشي کې داجتماع شاګرد دی او د جماعت له تاثير لاندې دی.

زموږ دابحث يوه باريکي لري چه ظاهراً د تناقض رنګ پيداکوی ځکه چه کله د فرد فکر ستايو او حق ئې ګڼو، کله ورته قاصر اوضعيف وايو او عدم اعتماد پرې ښکاره کوو د همدې لامله د جماعت فکرمرجح او غوره ګڼو مګرکه څوک دقت وکړي هغه پوهيږي چه دفرد فکر سره له نيمګړتيا او قصوره د خير و شر، دښو اوبدو مميزدی، که سړی سل ځله پخپل فکر کښی غلط شي بياهم بايد په هره خبره کښی فکروکړي اوفکر پرې نږدي.

فکر دانسان يوداسی ملکری دی چه که هرڅومره سهوې اوغلطې ورځنې ووينې اوډير تاوانونه وروړسوی بياهم لاس ورځنې ناخلی اوپه هره خبره کښی ترېنه سلا اومشوره غواړي، داچه موږ د يوه سړي فکر دنورو افرادو دفکرپه مقابل کښې نه منو معنی ئې دانه ده چه د فرد فکر ته اعتنا نلرو بکه معنی ئې همدغه ده چه د فرد فکر ته زياته اعتنا لرو، که موږ ديوه سړي فکرته هرڅه وسپارو معلومه خبره ده چه دبل فرد او دنورو افرادو فکرته څه اهميت نه ورکوو او په احترام ورته نه ګورو.

ځينی داسی افراد شته چه پخپل غلط فکرډير ټينګ دريږي او دبل صحيح فکر ته نه وراوړي، دهمدی لامله وايو چه ديوه مملکت کارونه بايدپه يوه فکر اجرانشي او يوه فکر ته هرڅه ونه سپارل شی.

دهرسړی فکر دهغه دتصوراتو اوشغل و مصروفيت له تاثيرلاندې وي او واقعات و حوادث، تلقينات او تبليغات فکررا اړوي، حب او بغض، خوشبيني او بد بيني د فکرپه بدلون کښې ډير دخل لري.

ديوه سړي فکرچه يوې خواته متوجه شي په هغه خواکښې ډير باريک شيان هم وينی مګرپه بله خواکښې ډيرواضح شيان نشی ليدای يائې نشی منلی نوهرکله چه څوتنه په يوه موضوع کښی فکروکړی او هريو د مختلف نظر خاوندوي نوموضوعاتوته له مختلفو خواؤ کتل کيږي او ټول اطراف اوجوانب سنجول کيږي، ددغو ټولو فکرونوله مقارنې اومقابلې څخه يوه معتدله فيصله په لاس راځي اوله انفرادی فکر څخه افراط او تفريط ورکيږي.

موږ بايد د هر فردفکر ته په احترام وګورو اوپه حق ورته قايل شو، دهيڅا فکرېې له قوي اومنطقي دلايلو دبل دفکر تابع ونه ګڼو او دا و نه وايو چه يودې دبل په فکرېسې په پټو سترګو اوبې دليله روان شي مګردفکرونو شريکول او د فکر تول يوه ضروري خبره ده او دمنطق وبرهان يا صحيح استدلال په مقابل کښی له خپل فکره تېرېدل اودبل فکرمنل په کاردی.

داشتباه په وخت کښې چه له څوتنو نه قبله ورکه شي هريو به پخپل فکر يوې خواته دريږي مګرکه له يوه سړي سره قطب نما يا کومه داسې صحيح اله موجوده وي چه لوری اولودن معلوموي هلته به هر څوک هرطرف ته مخ نه ګرزوي.

په فکر کولوکښې بايدله دقت اوتعمق نه کار واخستل شي، ډير خلق وي چه فکر ئې يوې خبرې ته ډير ژرږسيږي اودچا خبره په نيمه پوهيږي مګرپه مسائلو سطحي اوسرسري تيريږي دغسې کسان په رشتيا چه په نيمه پوهيږي او پوره نه دي پوهېدلي، ديو عالم او بې علمه په فکر کښې همدغومره فرق وي چه دهغه په فکر کښې دقت موجودوي او ددې بل نظر برسېره او څرښنده تيريږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فکرباېد له فعل اوعمل سره تماس او تعلق ولری او دتجاربو په محک ئې صحت او سقم معلوم شي، تجربه په حیات کښې ډېر تاثیر لري او پس له کړاو او کارکولو لاس ته راځي، هرکله چه افکار عملي شي اوپس له تجربې نه ئې صحت معلوم شي هغه وخت دعلم درجه مومي اوقوت پیداکوي.

چه له لرې سرې کاندي سنجشونه   کارته نه رانږدې کیږي کړي فکرونه

له دې فکر اوسنجشه پیداکیږي   دماغونوکښې سودازړوکښې غمونه

بې له فکره چه څوک کار کړي خوشې زیار کړي

چه بې کاره کړي فکرونه ځان خوارکړي

چه عمل اوفکریوله بله بېل شي

عمل خوارشي فکر ورکه سمه لارکړي

کاراوعمل

وروسته له فکر کولوکار اوعمل په کاردی، بې عمله فکراو بې فکره عمل یو هم سمه او صحیح نتیجه نه لري، فکر د همدې لپاره دی چه سړي ته کار او دکارسمه طریقه وښئي، د انسان صلاحیت اوقابلیت دکار اوعمل له مخې معلومیږي.

تقوی او عدالت، ظلم او فسق دانسان په اعمالو اوکردار کښې ځان ښئي.

له ښه فکر نه ښه اراده او له ښې ارادې نه ښه عمل پیداکیږي ځکه کار اوعمل ته د فکر نتیجه اوغایه وایو او اصلي مقصد یې بولو.

فکر پخوا له عمله دیوه مړی مثا ل لري اومفکوره په عمل ژوندی کیږي دفکر صحت او غلطی پس له کار او عمله معلومیږي هغه فکر چه عملي کیدای نشي څه قیمت نه لري.

څوک چه فکر کولی شي اوکارنشي کولی هغه لکه ګوډ اوشل داسی دی چې هیڅ ځای ته نه رسیږي اوپه هروخت کښې بل ته محتاج دی.

هغه چه کارکولی شي اوفکر نشي کولی ړندو مثا ل لري چه لیاره نه ویني او په لیاره تللی شي.

کاردانسان هغه اقتدار څرګندوي چه دلوی څښتن له قدرت څخه فیض اوبرخه لري اوانسان ته د خلافت حق ورکوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمنطق پوهانو انسان په نطق (عقل) اوفکر له نورو حیواناتو بېل کړی مګر که نوي اصطلاحات جایزوګڼل شي نوپه کار او فعالیت يې بېلول بهتر دی.

د ځمکې په ټولو ژوو او حیواناتو کښی انسان یوفعا ل اوکاریګر مخلوق دی چې دده په کارونو اوفعالیتونو دادنیا معموره او ودانه ده، دغه لوی لوی ښارونه او لوړې ماڼۍ، دغه دکار فابریکې او ماشینونه دغه سمسورباغونه او شنه فصلونه،دغه لوي جهازونه د اورګاډی او طیارې د انسان دفعالیت اوکار شوا هد دي چې انکار ترېنه نشي کیدلی.

پاک خدای په کار او فعالیت کښې د خلقت او ایجاد قوت ایښی دی او داسې څه ترېنه پیداکیږي چې دمخه يې تصور هم نشی کېدای.

دا ممکنه ده چې دریابونه وچ شي، دغرونو کانې تمام شي ، دپادشاهانو خزانې تشې شي، په معادنوکښې څه پاته نشي او هرڅه خلاص شي مګر هغه څه چه دکاراو عمل په کڅوړه کښې دی هغه تمامېده نه لري او وخت په وخت نوی شیان ترې را اوزي.

دانسان اصلي اوحقیقي ثروت کاراو دکاراستعداد دی،په همدغه شی انسان هر څه پیداکوي او له جهانه ددنیا او اخرت استفاده کوي انسان د کار او فعالیت په مرسته مړه مواد هم په کار اچوي او د ژوندیو شیانو کارترېنه اخلي، دغه ماشینونه چې ده په حرکت راوستلي دي او شپه ورځ کار کوي دا خبره ثابتوي چې انسان په نورو شیانو کښې هم دکار اوفعالیت استعداد پیداکولی شي.

دانسان په قدرت کښې دانشته چې بې روحه شیان ژوندی کړی مګر داکولی شي چې له ژوندیو شیانونه پکښې زیات قوت او ګرندیتوب پیداکړي او په هواکښې يې وګرزوي. په کار باندی آثار او نتایج مرتب کیږي او ددنیا اواخرت ېنګه همدغه شی دی. .

صالح عملونه اوښه کارونه د خدای په دربارکښې ډیرقدر لري، او په مثقالونو خرڅیږي. په فعالیت اوکار کښې پاک خدای دومره برکت ایښی دی چې سړی ورته په یوه معین مقدار او معیار نشي قایلیدلی، داکیدای شي چه دکار او زیار په اثر له یوه زړي نه سمسو رباغونه جوړشي اوله لږ و دانونه خروارونه پیداشي.

دانسانانو په کار اوعمل غرونه سوري شوه، بیابانونه زرغون شوه، په دریابونو کښې لارې جوړې شوې هوا او فضا له پښو لاندې شوه، دځمکی له سینې نه پټ شیان راووتل او داتوم بمونه پیداشوه.

که اوس هم څوک د کارپه قوت او قدرت نه قایلیږي هغه به ډیر بې شعوره وي.

دانسان په مټ او بازو، زړه او دماغ کښی د کار او عمل یو دا راز قوت اواستعداد موجود دی چه له هر څه نه هرڅه جوړولی شي او په عناصر وکښې تغیر اوتحو ل راولي.

دانسان په خوارقو او اختراعاتو کښې کارډیره مهمه اوستره برخه لري.

ددنیا له ایجادنه تراخرته پورې په دغه اوږده او طولاني سفرکښې د انسان دلارې توښه اوپانګه همدغه دکار او فعالیت قوت او طاقت دی چه ورځ په ورځ يې اثراو برکت زیاتیږي او په دغه خوری کښی هیڅ نقصان نه راځي.

په کوم هېواد کښې چه دکار اوعمل خاوندان موجود دي هلته دانسانانو جونګړې او کنډرې په عالي قصرونو او لوړو ماڼیو بدلې شوي دي، هلته دسیندونو مخه نیول شوی او دانسان په خوښه يې مجراپیداکړېده، په هغه ځای کښی غرونه او رغونه شق شوي او ډیر پېچومی اوار شویدي، هلته په سر کونو باندې دخرو او غویو په ځای اورګاډی او موټرونه چلیږي او په حیات کښی سل راز ه راحت او سهولت لیده شی.

بیکاره اوبی فعالیته انسانان اوس هم په سمڅو اوغارونو کښې استوګنه لري او د حیواناتو څرمنی اغوندي د هغوی خوراک او س هم دغرو بوټی دی او له وحشیانونه دژوند په لحاظ ډیر لږ فرق لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار دانسانانو ډیر مشکلات او احتیاجات رفع کوي او ډیرې اسانۍ پیښوي مګر د ا هله چه له کار سره فکر او عقل ملګری وي او یو له بله مرسته وکړي د پوهانو او نا پوهانو کار دفایدې او نتیجې په لحاظ د ځمکې او اسمان قدرته فرق لري، هغه کارونه چه فکر اوعقل یې نه خوښوي دګټې په ځای زیان اوضررلري.

په کاراو عمل کښې باید اشتراک او اجتماعي تعاون موجود وي ځکه چه انفرادي فعالیت ډیر لږ منافع لري او لکه انفرادي محدود تجارت سر ګرداني یې ډیره اوګټه یې لږه وي، یو سړی داکولی شي چه دحیات او ژوند له لیارې یوازې واړه واړه کانې لرې کړي مګرهغه پیچومی چه په دغه لاره کښې موجود دی د ډیرو خلقو مشترک فعالیت اوکډه سعیه غواړي، داپیچومی هغه وخت او اریږي چه ټول ورته متوجه شي او په ګډه کاروکړي.

تر څو چه په یوه ملت کښې اجتماعي همکاري پیدانشي د حیات لوړې ژورې نه ورکیږي اوپوره راحت او سهولت نشي پیداکیدلی.

مونږ باید اول دفکر اوعمل موافقه حاصله کړو اوبیا دډیر افرادو فعالیتونه متفق کړو چې یوې سمې او صحیح نتیجې ته ورسیږو.

وایي چه په یوه وچه بیدیاکښې یوشل او یوږوند یو ځای شوه، هلته اوبه نه وې، سېوری نه و، ډوډۍ نه و او د دواړو ژوند په خطرکښی و.

ړوند لیاره نه لیده او نه پوهیده چه کومې خواته ودانی اوابادی ده؟

شل ته لوری او لودن معلوم و مګر تللی نشو او پښې یې نه وې.

دوی دواړه وروسته له مفاهمی او موافقی نه په دی راضی شوه چې شل ړانده ته ورپه شاشي، دی به هغه ته لیاره ښئي او هغه به ځي.

په دغه ډول دواړه ودانۍ اوابادۍ ته ورسېدل اویخې اوبه توده ډوډۍ ئې پیداکړه، که دغه شان دعمل اشتراک اوکړ فعالیت پیداشو شل او ړوند هم یوځه کولی شي او یوه ځای ته رسیږي که هر یوبیل بیل کوشش کوی یو هم له دې بیابانه ژوندی نشي وتلی اوپه لوږه تنده کښې پاته کیږی.

دیوه ملت دپیشرفت او سعادت لپاره دفکر اوعمل اشتراک ډیره صحیح نسخه ده او ډیر مشکلات پرې حل کیږي.

کارونه د نتیجې اوفایدې په لحاظ په دوه ډوله دي:

یو هغه کارونه دي چه نتیجه یې ژر لاس ته راځي اوګټه یې په لږ وخت کښې معلومیږي، ځینې نورداسې دي چه نفع او فایده یې ځنډ غواړي اوپس له ډیر انتظاره یې نتیجه راوزي.

ددی دواړو کارونو مثا ل داسې دی لکه ځینې حیوانات یا نباتات چه په لږ وخت کښی لوئیږي اوپه لږ وخت کښې نتیجه ورکوي، ځینې نورپه ډیر وخت کښې کما ل ته رسیږي اوثمره یې پس له ډیر وخته ښکندیږي.

یو چر ګوړی په څو ورځو کښی له هګۍ راوزي او په څو میاشتو کښې په هګیو راځي او ډیر بچي راوړي یوه اسپه پس له څو میاشتو یوبچی راوړي او هغه هم پس له ډیرو مباشتو دسپرلي کیږي او ډیر انتظار په کاردی چه یوسړی یوه ځای ته ورسوی.

همدغه شان یو حیوان په څومیاشتوکښی بلوغ او کما ل ته رسیږي او یو انسان پس له ډیر و کلونو رشد او ځلمیتوب ته رسیږي نو هغه نتایج چه پس له ډیر وخته په لاس راځي له هغو نتایجونه ستراو مهم دي چه په څو ورځوکښې حاصلیږي کارونه او اعما ل هم دنتا یجو او فوایدو په اعتبار ځینې آني اوځینې ځنډنی دي.

څنګه چه علاجونه او چارې په فوري او اساسي علاجونو بېلیږي او بی له یوه فوري او آني ضرورته مونږ دخپلو رنځورانو اساسي علاج ته متوجه کیږو ، باید کارونه هم په اساسي ډول شروع کړو او هغه کارونه چه پس له ځنډه ځنډنی فواید لري له نظره نه غورځوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم ملتونه چه کارته دآني اوفوري منافعو په لحاظ ګوري او نتايجوته انتظارنشي ايستلی هغوی له لويو او مهمو منافعو محروم دي اوتل يې په چرګو او چرګوړو نظر وي هغوئ ددی په ځای چه د خوکالولپاره اساسي پلانو نه طرح کړي او هغه عملي کړي شپې او ورځې په نظرکښی نيسي او د چا خبره خپلې شپې تيروي.
هغوی په دې باندې ښه نه دي پوه شوي چه دملتونو عمرلکه ديوه فرد عمر لنډ او محدودنه دی چه په دغسې لنډو پروګرامونو سرته ورسيږي او اني ګټې په نظرکښی ونيسي.
هرکله چه يو دهقان تخم کري او نه مياشتې وروسته حاصل اخلي يوملت بايد داسې تخمونه هم وکري چه شل ديرش کاله يايو قرن او دوه قرنه وروسته نتايج ورکوي او فوايد يې ظا هريږي.
دديموکراسي حکومتونو او استبدادي حکومتونو يوفرق همدغه دی چه په کوم ځای کښې چه ملی شوراګانې موجودې وي او د ملت وکلاء دملت خيرو شرسنجوي نود ملت عمر او پايښت په نظرکښې نيسي او دنقشو طرحه کولو په وخت کښې دملت عاقبت او آينده سنجوي مګر يو مستبد حکومت چه هرڅه کوي خپلې شخصي ګټې ته ګوري او د خپل عمر په احاطه کښې د ځان ګټه لټوي. مونږ بايد په اجتماعي امورو اوکارونوکښې اساسي بهبود له نظره ونه غورځوو اولوټه ايښودل او تيريدل په هيڅ کار کښې غوره نکړو او يو فرد دا نشي کولی چه په خپل کار او عمل کښې سل کاله وروسته په نظرکښې ونيسي، يوملت خو بايد خپله اينده اوراتلونکی نسل هير نکري اوداسی کارونه وکړي چه لمسو او کړوسو ته ئی هم نفع اوفايده ورسيږي او د ودانې اساس ئې ډير ټينګ اومتين وي، هر کله چه يو سپين ږيری دهقان په اخرعمر کښې نوی نيالګی ږدي چه روستنی ئې سيوري ته کښيني او ميوه ئې وخوري يوملت به ولې داسې کوي چه لکه يو دکاندار هر وخت ځانته له بازاره ميوه واخلی او دباغ جوړولو په فکر کښې نه وي.

له کار سره علاقه

په کتابونوکښې ئې راوړيدي چه له کارسره علاقه دسړی ټول فکر دکار خواته متوجه کوي او هر څومره چه د کار مينه په زړه کښې زياته شي دانسان په کوښښ کښې هغومره زياتوالی راځې اوکار ښه کيږي.
دا خبره محض کتابي خبره هم نه ده کله که تاسي پخپلو مزدورانو پسې دکار کولو په وخت کښې څارکړی وي دا به درته معلومه شوی وي چه ناراسته لوګری خپل لورپه لوټه تيره کوي او هيڅ کارنه کوي ځکه چه هغه له کارسره مينه اوعلاقه نه لري او دکار شوق يې په زړه کښې نشته، ډير خلق دي چه سړی و رځنې د حا ل احوال پوښتنه وکړي وائې شکر دی شپې او ورځې تيريږي، نوهغه څوک چه محض دشپو او ورځو تيريدل غنيمت ګڼي او شکرونه باسي هغه به کار ته په څه نظرګوري اوله کارسره به څه علاقه لري؟
زمونږ ډير ښه مامورين او کار کونکي هغه کسان دي چې په حاضرۍ ټينګ دي او په وخت کارته راځي که څه هم هيڅ کارنه کوي او قصې کوي.
اکثره خلق چه له اجتماعی امورو سره علاقه ښئې په دې ټکي ډير زوراچوي چه څوک کارنه کوي له کارسره علاقه نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که رښتیا ووایو تشخیص بد تشخیص نه دی، خلقو مرض راله پیژندلی دی مګر په علاج کښې نه دی کړېدلی چه له کارسره علاقه څه وخت او څنګه پیداکیږي؟

پخوا له دینه چه وکړي دتعلیم او تربیت په اثر یو اجتماعی شعوراو احساس پیداکړي او وطن خپل کور وګڼي او د مزدورانو چم ورسره ونکړي مونږ څه کولی شو؟ اودکار علاقه څنګه پیداکولی شو؟ ددې سوال په جواب کښې د هرچا خوښه چه هر څه وایي، زه خو یو هم مهم ټکی ته اشاره کوم او وایم که دلته غړیدونکی او بینا سترګې پیداشوې اوکارته یې کتل اورومرو له کارسره علاقه پیداکیږي او کارونه ښه کیږي، تراوسه پوری خوپه هره اداره کښی له یو آمر اومشر د تفتیش په ډول ننوزي سمدلاسه حاضر ي ګوري او بل هیڅ شی نشي لیدلی تر دې وخته خو مونږ د حاضری اخستلو او حاضری لیدلو نه یو اووښتی اوکار ته نه ګورو، په هیڅ اداره کښې هیڅوک په وزګار کښینا ستلو او کارنه کولو له جزا لاندې نه دی راغلی او حاضر ګڼل شوی دی هرکله که د کار مبصرین په کارپسې وګرزېدل او کارته یې کتل، دهر چا پېشرفت او ترقی دکارله مخې شوه او نورشیان له مینځه ووتل له کار سره به علاقه پیداشي او کارته به په مینه او محبت خلق وګوري.

انسان له خپل پېشرفت اوخپلی ترقی سره ټینګه علاقه لري که ترقي بې له کارکولو په بل راز ممکنه نه وه او د چا کارنه ورکیده دکارمینه په زړونو کښې ځای نیسي او له کارسره علاقه پیداکیږي.

په هر بازار کښې چه هره متاع ښه خرڅیږي خلق هماغه شی ورته راوړي اوپه هماغه شي پسې ګرزي، که د کارخریداران پیداشوه او کارونو قدر او قیمت پیداکړه د خلقو په مټو کښی به زور او قوت پیداشي او ډیر درانه پېټی به په اسانه اوچتوی، بیا به زړونه دغسې ساړه نه وي او خلق به دتملق او چاپلوسی په عوض کارکوي او هرڅه به دکار په لمن کښې غواړي خلق به په دې پوه شي چه کار او زیار لکه یو کامل پیر خپل مرید لوړو مراتبو او مدارجو ته رسولی شي او په کارباندې هر راز کارونه کیږي.

که زمونږ ښارته یونوی کاروان راغی اودکار ښایسته اوښکلې منظره یې خلقوته وښودله بیا به دکار غلامی په باداری اوسرداری خپله ښه بدله کړي او پادشاهان به یې خرېداران شي.

اوس خو کاردنوکرانو او مزدورانو کاردی مګرکه اصلي او حقیقي څیره یې څرګنده شوه زلیخابه یې په مینه او محبت افتخار وکړي او داغلام به .زښت ډیر عزیز شي.

عقیده

له دې حربې ټانکونو نه هغه خوا دډیرو توپونو اوډیرو لښکروتر شا له هوایی طیارونه ډیر پورته یو دا راز قوت لیدل کیږي چه په ټولو قوتونو غالب دی. له دې قوت سره نه او ر او نه اوبه مقاومت کولی شي او نه ورسره په توره او علم مقابله کیږی.

داقوت هغه عقیده ده چه انسان هر راز ایثار اوقربانی ته تیاروي اوپه ملتونو کښې یو فعا ل عقل، نه ویریدونکی عشق، فرهادی عزم اوسیلابي حرکت پیداکوي چه هیڅوک او هیڅ شی یې مخه نشي نیولی، که تاسې کوم داسې ملت ګورئ چه هغه په هیڅ شي عقیده او باور نه لري او دهیڅ شي لپاره له سر او ماله نشي تیریدلی یقین وکړئ چه هغه ملت لکه داوبو څک ډیر ژر ورکیږي او محوه کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه د روح خوشحالي او دزړه اطميان چه سړی يې نه په ما ل او دولت کښې موندلی شي او نه يې دعلم وفلسفې په رڼا کښې ځوک مومي نه په لوړو ماڼيو کښې پيداکيږي نه په زيب و زينت او جاه وجلال کښې ليده شي دعقيدې خاوندان يې دعقيدې په لاره کښې په هرقدم کښې مومي او هرساعت يې استقبا ل کوي.

کوم کسان چه نه په دينی اساسانو ايمان لری اونه په اخلاقي او روحاني نواميسوګرو هيدلی دی، نه يې په نظرکښې ملي شعايرڅه قيمت لري، هغه په هيڅ مه حسابوئ او هېڅ يې وګڼئ.

انسان يوازی هغه چا ته نه وايي چه شکل اوبڼه يې د بنيادمو وي او دانسانانو جامې يې اغوستی وي، هغه اشخاص چه له خوراک او څکاک نه هغه خو ا نور څه نه پيژني او له مادي خوندونونه غير بله قبله اوکعبه نه لري هغه بايد د هوا دمرغانو په شميرکښې راشي چې ددنيا له باغ وبڼ نه ميوې او دانې ټولوي، په ګڼو اوشنو بڼونو کښې اوسي او نور هيڅ کار نه لري اود هيڅ کارنه دي.

بې عقيدې خلق لکه دلارو او کوڅو خځلې داسې وي چه هوايي بادونه يې هرې خواته وړي او لوبې پرې کوي، مګر هغه چه عقيده لري او په يوه عقيده ټينګ ولاړدی دهغوی عزم او اراده دومره قوي وي چې د نمرود له اوره هم نه ويريږي او په خطراتو ډير زړور ورځی.

دعقيدې پيداکول او ټينګول يوقوي او مقتدر پالونکی غواړي چه عملاً د عقيدې په نشر او تحکيم کښې برخه واخلي او دعقيدې عاشق وبلل شي.

دعقيدې په ټينګوالی او ککلوالی کښې ادبيات ډيره حصه لري بلکه کيدای شي چه عقايد ايجاد کړي او يوملت دځينو شيانو معتقد وګرزوي.

دغه دوطنيت او مليت مفکوره چه د ځينو اقوامو لپاره عقيده ګرزيدلې ده په اصل کښې ددې عصر د ادب مولود دی اوشعرو ادب په کښې عقيدوي قوت پيدا کړی دی. څنګه چه شعر او ادب عقايد ټينګوي، فلسفه او سياست په عقايدوکښې ضعف او فتور راولي او له خرافاتو سره ئې برابروي د شعر او ادب دا وظيفه ده چه معتقدات او اخلاقي مبادي ټينګ وساتي او په دغسې ذهني روابطو د يوه ملت ارتباط او اتصا ل قوي کړي.

اخلاق

ښايي چه داعنوان د هر چاخوښ نشي او هرڅوک دغه مضمون تراخره ونه لولي مګر زنځورانو ته سړی ښخو نده دارو هم ورکوي او دواګانې اکثره بد خونده او بې مزې وي.

مونږ ډير سره اوسپين مخونه، غټ څټونه اوقوی وجودونه ګورو چه په راز راز روحي او اخلاقي مرضونو اخته دي او ډاکترانو ته ځانونه نه ښئي.

زمونږ طبيان هم په دغسې نا جوړيو ښه نه شي پوهيدلی اوله مريض نه دطبيب حا ل ډير بتر معلوميږي.

ديوه ملت دپاره ترهرڅه دمخه داپه کار دی چه خپل اخلاقي شان او وضعيت ته ملتفت شي او خپل زړه او دماغ معاينه کړي. داخلاقو رڼا زمونږ په هيواکښې لکه دغلو ډيوه ډيره خړه اوکم نوره ده په دغسې تياره او تورتم کښې د انسانيت اوسړيتوب صفات او خويونه ورکيږي اوسړي ته څه نه پاته کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ اوس نږدې نږدې داسې مرحلې ته رسېدلي يو چه بد اخلاق ښه گڼو اوپه ناوړه خويونو افتخار کوو ځکه چې اخلاقي ذايقه موبايللې ده او خواږه راباندې ترخه لگيږي.

اوس مونږ فريب، چل او ټگی هوښياری بولو، له يوه او بل سره مجامله او منافقت، بېځايه مراعاتونه او د حق ويلو په ځای کښې چوپ کښېناستل مهارت اوهنر گڼو، صداقت راته دساد گانو خوی او خصلت معلوميږي.

اوسخاوت دبدوی او ابتدايي اواقوامو عادت شميرو.

ډير خلق شته چه له اخلاقي مباحثو څخه مړبنت اوبې نيازي ښکاره کوي او وايي هغه خويونه چه پخواستايل کيده اوس نه په کاريږي، مونږ بايد زاړه تعليمونه پريږدو او په دې اقتصادي عصرکښې دجود اوسخا سندرې ونه وايو.

زه دا منم چه ددې عصر اقتضا په اخلاقو او عاداتو کښې څه تغير پېښ کړی او اخلاقي ذوق يې څه قدرته اړولی دی.

په دې وخت کښې دصداقت اوسخاوت عناوين د چا توجه نه جلبوي مگر دانشم منلی چه اخلاقي تعليم بيفايدې دی او ضرورت ورته نشته.

ترڅو پورې چه انسان په دروغو شرميږي، تر هغه وخته چه يو انسان دبل انسان صميميت او ملگرتياته محتاج دی، ترهغه زمانه چې انسان په مينه او معاونت خوشحاليږي او د دوستۍ قدر کوي مونږ به رښتيا او وفا، اخلاص او محبت، ايثار او سخا ستايو او احسان ونيکۍ ته به په ښه سترگه گورو.

ځينې کسان چه په دوايروکښې کارونه کوي اورسمي وظايف لري هغوی داخلاقو له کتابه يو يادوه شيه غوره کړی او هماغه کافي گڼي.

دوی ډير ځله په وظيفه شناسۍ او پاک نفسۍ وياړي او دچا اخلاقي مراعات په ځان لازم نه گڼي بلکه بې پروايي اوبې اعتنايي ورته ښه معلوميږي او له لحاظ و خاطر سره مجادله ضرور بولی. دا راز خلق سره له جديت اوفعاليته اوسره له دې چه له چا نه رشوتو نه اخلي اوله حقه نه تيريږي خلقو ته ښه نه معلوميږي او په نفرت ليدل کيږي ځکه چه دوی هغه انساني اواخلاقي جاذبه نه لري چه د خلقو توجه جلبوی اوپه زړونو تسلط پيداکوي.

دوی په دې رازنه دي پوهېدلي چه ژوندون يوازې فعاليت او ماشيني حرکت نه دی چه سړی پرې اکتفا وکړي او په نور څه پسې ونه گرزي.

څنگه چه مونږ په اجتماعي حيات کښې يو دبل لپاره کار کوو او تعاون ته اړيو، يو دبل ترضيې ته هم محتاج يو او ددوستانه علايقو او روابطو په ساتلو ترهغه حده چه اخلاق اجازه راکوي مکلف گڼل کيږو.

اجتماعي ژوندله مونږ نه داغواړي چه له خلقو سره يو ښه راز اتصا ل او قرابت پيداکړو او د اخلاقو په مرسته په زړونوکښې محبتونه توليد کړو.

ښه اخلاق او ښه خويونه د همدې دپاره دي چه مونږ يوله بله نږدې او په مونږ کښې اجتماعي همدردي پيداکړي.

که دغه انساني جاذبه نه وي موجوده نو دغه کلي او ښارونه چه مونږ په کښې او سو، مونږ نشي راټولولی او د دوه ورونو ژوند هم ډير تر يخيږي او بېخونده کيږي.

اخلاق بايد په مونږکښې لورښه او پيرزوينه پيداکړي، له زړونو اوسينو څخه عنادونه او حسد و کدورت وباسي، ژبه په رښتيا ويلو او حق بيانولو وچلوي او دحرص اوشهواتو مخه ونيسي.

د يوه ملت اخلاق چه فاسد او خراب شي هغه ارومرو د انحطاط اوتيتوالی خوا ته درومي او له ډيرو بدبختيو سره مواجه کيږي.

په يوه ملت کښې که اخلاقي پابندي نه وي موجوده هلته قوانين او اجتماعي نظام د مفاسدو او مظالمو مخه ښه نشي نيولی او عدالت ښه نه قايميږي، هغه خلق چه له ښو اخلاقو تير شوي دي او اخلاقی تربيه نه لري هلته ډير فجا يع او مصيبتونه ليدل کيږي او انسانان سمه لاره پريږدي په نفس وشيطان، هوا او هوس پسې درومي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلته عياشي اوشهوت پرستي، دروغ ويل او حق پټول رواج پيداکوي او دخيرو صلاح مينه له زړونو څخه وزي، په انساني شعوراو ادارک کښې تغيير پيښيږي، دښو او بدو تميز څوک نشي کولی، دفضايلو قدر او قيمت کميږي، صبرو ثبات استقامت او حقانيت په افرادو کښې نه پاته کيږي، هر څوک هرڅه کوي او شرم و حياله سترګو وزي، هغه تقویٰ او عفت چه انسان له هلاکت او رذالت څخه ساتي ضايع کيږي او افراط و تفريط د عدالت او مساوات ځای نيسي.

ددغو ټولو ملاحظاتو په اثر يوملت بايد خپلي خزانې دومره ټينګې ونه ساتي لکه چې خپل ملي او عالي اخلاق ساتي. داخلاقو ساتنه ترهرڅه زياته ضروروده، که اخلاق نه و، هيڅ نشته او هيڅ نه پکاريږي. بې اخلاقو ژوند د مريضانو او رنځورانو ژوند دی چه له ډيرو شتو سره بېخونده او بې مزې وي.

دغه راز نا جوړتيا صحيح اديان او ليکوال ورکولی اوکمولی شي او د همدوی کار دی چه لوړ او عالي اخلاق په ملت کښې وساتي او محوه کېدوته يې پرې نږدي.

تعليم او تربيت

چاچه دتعليم اوتربيت ټکی اوريدلی او د دواړو په مفهوم اومعنی کښې يې غور او دقت کړی دی هغه پوهيږي چه تعليم بېل شی او تربيت بېل شی دی.

علم په ټوله نړی کښې تقريباً يو راز وي مګر تربيت په هرملت او هرمملکت کښې بل راز کيږي. علم په لږ وخت کښې ديو څه کتابونو په ورلو او ترجمه کولو له يوه ځايه بل ځای ته نقل شي مګر دتربيت انتقا ل عمرونه اوډير وسايل غواړي.

دعلم ښودنه د يوه ملا او معلم کاردی مګرتربيه کو ل دمحيط او جامعې، دمور اوپلار دکوراو کورنۍ ديوه قايد او مرشد وظيفه ده.

علم په الفاظو اوکلماتوکښې ځای لري مګرتربيت په عمل اوکردار کښې ځان ښئي.

دغه راز تعبيرات زښت ډير دي اوسړی کولی شي چه دتعليم اوتربيت راز راز تعريفونه وکړي او بيل بيل لفظونه ورته په هره ژبه کښې پيداکړي. تعليم ته ښودنه يا پوهونه ووايي او تربيت روزنه اوپالنه وبولي، هغه آسان او دا ګران کار وګڼي. دمدنيت او تهذيب، اخلاقو او عاداتو اساس تربيت وبولي او په اختراعاتو او اکتشافاتو کښې علم ته زياته برخه ورکړي.

دا کېدای شي چه ديوه سړي فهم او ادارک، پوهه اوهوښياري زياته وي، کتابونه يې ډير لوستي وي، معلومات يې له مدني اشخاصونه هيڅ کم نه وي مګر دتهذيب اوتمدن په لحاظ په ډيرو ابتدايي مراحلو کښې پاته وي.

يو سړی داکولی شي چه دمعلوماتو او نظرياتو په اعتبارد خپلې جامعې اومحيط له عمومي سطحې ډيرلوړ شي، خپل لباس اوخپل ظواهر بل راز کړي مګر خپله محيطي او نژادي تربيه هغومره نشي اړولی او هغه ترقي چه په هغه خوا کښې کوي دلته يې لسمه برخه هم نشي کړای.

رښتيا وايي چه ختکه غر هغسې يې کربوري، که يوسړی هر څه وکړي او سل رازه صابون په ځان ووهي بيا هم دخپل هيواد تربيوي رنګ له ځانه نشي لرې کولی اوخپله ملي تربيه نشي اړولی.

ښايي چه تاسې په غرونو کښې له سمي نه ښه ښه ملايان پيداکړئ چه دکتاب په حاشو اونکتو به ډيرښه پوهيږي، په منطق او فلسفه کښې به يې شهرت لرې ځايوته رسيدلی وي مګر وضعيت ا و ناسته ولاړه به ئې دغره والو وي او په اخلاقو او عاداتو کښې به له هغوئ نه څه ډيرفرق نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه به په ښارونوکښې ډيرې شپې تيرې کړی وي، علم به يې له سمې او اوارې نه غره ته خيژولی وي مګر دښاروالو او سمه والو تربيت به يې له ځانه سره نه وي وړی. ډير پوهان به وي چه په ډيرو دقيقو علمي مسايلو به پوهيږي مګرکوم نواقص او عيبونه چه د محيط په تربيه کښې وي هغه به نشي ليدای اوپه دې باب کښې به له عوامو ډير فرق نه لري.
دلته هغه مشهوره قصه رايادېږي چه دپښتنو په سيمه کښې دوه غرونه دي يوته ايلم او بل ته دوه سری وايي، څه خلق چه دايلم په لمنه کښې اوسي هغوی خپل غرجګ ګڼي، څه نور چې د دوه سری په اړخ پراته دي هغوی وايې دوه سری هسک غر دی.
ددوی په مينځ کښې هروخت په دې خبره جګړه وي اوکله کله به کښې سرونه هم ماتيږي، په دغه ځای کښې کوم وخت يوطالب العلم له خپل استاذ سره دابحث راواخيست چه مونږ ولې ټول عمر په خوشې خبره جنګونه کوو او يوبل ژوبلوو؟ دانا پوهې بايد ورکه کړو او داعادات پريږدو، استاذ هم دده تائيدکاوه او دا جنګونه يې د حماقت او نادانی سنداو حجت ګاڼه، په دې بحث کښې له طالب نه ووېل شوه معلومه خبره ده چې دايلم غرجګ دی او دوه سری ټيټ دی، دلته دملاصاحب هغه ټولې خبرې هيرې شوې او طالب ته ئې په بدو او ردو ويلو شروع وکړه، طالب هم دايلم په غره ټينګ ولاړو او له استاذ سره په جګړه اخته شو.
وګورئ! دوی دواړه دعلم اوپوهې له خوا پوهيدل چه دا جګړه د ناپوهۍ علامه ده مګر د محيط له تاثيره يې ځانونه خلاص نشوکړای اوکه هر څه و، بيا هم يو د ايلم او بل د دوه سری و.
علم او پوهه سړی پوه کولی شي مګر منع کولی يې نشي ځکه چه تربيه په علم باندی غلبه لري. يوسړی داکولی شي چه بل په خبره پوه کړي مګر ښه کولی يې نه شي، انسان په ډيرو شيانو پوهيږي مګر کوی يې نه، پوهو ل دعلم کاردی مګرښه کو ل اوپه ښه لاره بيول صحيح تربيت غواړي.

دقضاوت شعور

ځينې کسان دي چه په خپله پره نه شي پوهيدلی او ټل نور خلک په خپل حق کښې ملامت بولي. دوی هرڅه کولی شي مګر په ځان باندې دملامتی حکم نشي کولی او خپله ګناه ورته دنورو له ګوا به ښه ښکاري، دوی به خپل ځان او په خپلو کړو هيڅ قصورنه ويني او داسې معلوميږي لکه چې ددوی سترګې د ځان د ليدو د پاره نه وي.
د دوی د ډيوې لاندې هميشه تياره موجود وي او هغه څه چې بايد په ځان کښې وګوري په جهان کښې يې ګوري.
دوی چې په خپل ګريوان کښې سرښکته کړي او ځانته متوجه شي يوه ذره ملامتي نه شي ليدای مګرچې بل ته متوجه شي ډير واړه شيان په نظرکښې غټ ورځي او په لږمانه کښې هډوکي پيداکوي ددغسې اشخاصو انساني شعو ډير کمزوری وي او دوجدان سترګې يې ړندې وي.
دا راز خلک دانصاف او عدالت په پوله هم کله نه وي تيرشوي، او دبل آس له خپل ټټو سره هيڅکله نه برابر وي.
دغسې انسانان چې دخپل عيب او قصور له ليدلو عاجزدي اودغه توان نه لري چې په خپله سهوه او خپل نقصان اعتراف وکړي، دخپل ځان اصلاح هيڅکله نه شي کولی او خپل عيب ورته هنر معلوميږي.
هغه دقضاوت شعور چه په حيوان کښې نشته او په انسان کښې شته سړی مجبوروي چې خپل ښه اوبد وسنجوي او هغه وخت چه دده معامله له نورو سره پيداشي ځا نته تر ځڅ ونه وهي او ډيره ښه منصفي وکړي.
هغه وخت چې انسان د ځان او دبل په حق کښې حکميت کوي او ځانته دقضاوت په حق قايليږي بايد خـود خـواهي او خو د غرضي پريږدي، د ځان مينه له زړه نه وباسي، د خپل اوپردي فرق ونه کړي، د حق په ستونی پښې کيښږدي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

له حق څخه تیر نشي، عدالت او حقانیت له انسان نه همدغه تقاضا لري او دقضاوت شعور داغواړي چې انسان به له ځا نه سترګې نه پټوي او په خپل قصور به اعتراف کوي.

زه دانه وایم چه څوک به هیڅکله کوم بد یا ناوړه کارنه کوي، هیڅکله به د چا په حق کښې ګرم او ملامت نه وي او نه به د نفس او شیطان په لار درومي ځکه چه زه په دنیا کښې دیوه معصوم انسان انتظار نه لرم او دانسانانو په هیواد کښې پربښتې نه غواړم، زما آرزو یوازې همدغه ده چې انسان یواخلاقي احساس او دقضاوت صحیح شعور ولري چه خپل نفس هم محاکمه کړی شي اوپه خپله ګناه اعتراف وکړي. کله چه انسان له ځانه سره یوازې کیږي او په خپل ګریوان کښې سربښکته کوي باید خپل عیبونه خپل نقصانونه ولیدای شي او ندامت وکړي. همدغه پښیماني او ندامت انسان اصلاح کوي او پاک خدای پرې خوشحالیږي.

انسانان هم هغه انسانان ډیربنه ګڼي چه په حق اعتراف کوي او خپله پړه مني، هغه څوک چې ګناه کوي او ځان ګناهکارنه بولي، هرڅوک ورته په قهر اونفرت ګوري او د خدای درحم او مهربانۍ مستحق نه ګڼل کیږي، دانسان اوشیطان فرق همدغه دی چې یو په خپل قصور او پخپله ګناه اقرار کوي او مغفرت غواړي، هغه بل د خپلې سرکشۍ او نافر مانۍ دپاره دلایل پیداکوي او ځان ګرم نه بولي.

دعصیان او بغاوت فرق هم همدغه دی او هغه شی چې له ګناه نه لوی جرم بلل کیږي په خپله ګناه نه قایلید ل او خپله پړه نه منل دی.

ذوق

څوک چه د یوه ښه شعر په لوستلو، دیوې ښکلی نغمې په اروېدلو، دیوې ښې منظرې په لیدلو پخپل نفسی حالت او کیفیت کښی تغیر وینی او د خوشحالۍ احساس کوی هغه ته د ذوق خاوند ویل کیږي، او هغه چه له دې ټولو شیانو پټې سترګې تیریږي او په بې اعتنایې ورته ګوري د بې ذوقو په ټولګي کښې راځي.

د یوه مدنی او بدوی انسان فرق هم د ذوق او حساسیت په اعتبار ډیر ښه معلومیږي.

هغه څه چه یوشاعر او دشعور خاوندئې داسمان په رڼو ستورو، دسپوږمۍ په سپینه رڼا، د دریاب په مستۍ، دشنو بڼونو په سمسو رتیا، دبلبلو په نغمو، دښکلو په ناز او خنداکښې ګوري د غرو شپانه اوساده انسانان یې هم وینې مګرپه دواړو یوشان اثرنه کوي او په احساس کښی یې ډیر تفاوت موجود وي.

هغه کسان چه د شعر او ادب له اغیزې لاندې نه دي راغلي او دغه حلال سحر پرې تاثیر نه کوي باید پخپل ځان وویریږي اوپوه شي چه انساني احساس یې ډیر کمزوری دی او له ذوق څخه لږه برخه لري.

هغه ذوق چه انسان ته دخوړو اوترو خوند ښئي حیوانات یې هم لري او مچان هم د خوړو احساس کولی شي مګر هغه بل ذوق چه دلطایفو او محاسنو په خوند باندې پوهیدل دی هغه یو بل شان تلذذ دی چه په خوراکو نوکښې هیڅکله نه موندل کیږي او له شهواني خوندو نه هسک مقام لري.

دا ذوق بلبله دګلزار لورته بیایي اوهغه ذوق کارغه په مردارو پسی ګرزوي. بې ذوقی د انسان لپاره لوی عیب دی اوهغه څوک چه دښو خبرو او انسانی فضایلو په خونداو کیف نشي پوهیدلی له ډیر لوی نعمته محروم دی. هغه چاته چه دزرکو له اوازه درزکو کباب خوندورکوي او د رباب له ترنګه دغوری شرنګ ته زیات خوشحالیږي د هغه په حا ل افسوس او حسرت په کار دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه شان خلق دوطن له خرابۍ نه د خپلي اشتها په خرابۍ ډير خپه کيږي اوبې له شخوند وهلوپه خوندنشي پوهيدلی. څوک چه د خير رسولو اوعواطفو ذوق پيداکړي هغه بيا له دېنه چه ځان ورۍ پريږدي او بل موړ کړي ډير خونداخلی اودغه مزه په ډيرو خوندورو طمامونوکښې نه مومي.

پوهان اومشران بايد دصحيح اوانسانی ذوق په پيداکولو او روزلو کوښښ وکړي او حيواني ذوقونه په انساني ذوقونو بدل کاندي. هغه کسان چه دشهواتوپه استسقی اخته دي او داتنده پکښې زياته شوېده که هغوی هرڅومره خوړوب اوسيراب شي نسونه ئې پرسيږي اومري مګر تنده ئې نه ماتيږي او قناعت ئې نه حاصليږي.

ددوی اساسي علاج دانه دی چه خواړه او اوبه پرې زيات کړو بلکه اصلي چاره ئې پرهيز او درنځور ذوق مخالفت دی.

که ذوق مريض اوعليل وي ياله فسق اوفجورسره اشناشي دغه ملکوتي انسان د حيواناتو په غوجل کښې ترې اومقام يې ټيټوي مګرکه دغه مادي ذوق له معنوي عالم سره اشنايي پيداکړي او نور خوندونه وپيژني انساني سويه لوړيږي اوعالي اخلاق په محيط کښې رواج مومي. دذوق تربيه او پالنه دعالي ادب اوشعر کاردی او په ادبي درسونو ذوق عرفاني کيږي.

هغه روحي امراض چه ډاکتران يې علاج نشي کړای دشعر او ادب خاوندان يې په اسانۍ چاره کولی شي.

که په شعر او ادب کښې معنوي ذوق او عرفاني شعور حلول وکړي او شاعر دظوا هرو په ځای حقايق او معاني وستايي کيدای شي چه ديوه ملت په روحياتو، اخلاقو او عاداتو کښې تغير پېښ کړي او ذوق يې ورواړوی.

هغه احساس او هغه مينه چه له سليم ذوق څخه پيدا کيږي په اجتماع کښې ډير ښه تاثير لري او د ډيرو بدبختيو علاج پرې کېږي.

خيال

خيا ل يوپټ معنوي قوت دی چه له واقعاتو اومحسوساتو نه هغه خواځيني شيان ويني او په غيبي حقايقو پوري زړه ترې.

په کومه لاره چه خيا ل تللی شي هلته عقل د رندو په شان تپريږي او څه نه ويني. د انسان د فکر او عقل مانۍ په خيا ل ولاړه ده او دملتونو په حيات کښې ډيره ستره او مهمه برخه لري.

کوم علوم چه عقل پرې يقين کړی دی او دخيا ل برخه په کښې ډيره لږه معلوميږي که غوراو دقت وکړو خيا ل په کښې ډيره برخه لري.

که تاسي له يوه رياضي دان څخه د (واحد) تعريف وغواړئ چه درياضيانو ابتدا او انتها کُنل کيږي يا د هندسي له يوه عالم څخه د (نقطې) پوښتنه وکړئ چه ټول خطوط ورځني پيداشوي اوله خطوطو څخه بياطو ل، عرض او عمق يعني مقائيس ثلاثه پيداشوی دغه دواړه شيان بی له خياله وجودنلری. دغه دصحراکانې چه مونږ ئې په حجريت او کانيتوب پيژنو دا هم دخيا ل اغيزه ده او دانسان تحليل دتحجر اوتجمدپه صورت ورته قايل شوی دی.

که چيری انسان د خيا ل له قوته محروم وای اوبی له محسوساتو يې نور څه نه ليدلی عقل اوفکر يې دغی درجې ته نشو رسيدلی اوپه غيب يې ايمان نشو راوړلی. خيا ل په انساني ژوند کښې نشاط اوسرورپيداکوي او احساسات وعواطف

(c) ketabton.com: The Digital Library

روزی. هغه شی چه دانسان په نظرکښې معنوي محسنات او روحي آما ل ځلوي هغه خيا ل دی او همدغه شی لکه يو ه ښکلې حوره انسان په هر حا ل کښې خوښ او خوشحاله ساتي.
دوطنخواهي احساس، د ازادی ارزو، دشهرت تمنا دانسان يوه خيالي معشوقه ده او همدغه شی يې يوې خوا او بلې خواته بيا يي اولوی لوی کارونه پرې کوي. همدغه انسانی تخيلات دي چه ديوه ملت خواره واره افراد راغونډوي او اجتماعی جذبات و احساسات ژوندی کو ي، خيا ل په شعر او ادب کښې ډير د خل لري او شعرا ٔ او ادبا ٔ د خيا ل په مرسته عواطف اومشاعر راوپښوي.
چيرته چه شعر او ادب کمزوری او خيالات مړه وي هغه ملت هم مړبلل کيږي اوانسانان د مادياتو په مينه کښې ورکيږي هلته په زړونو باندې مايوسي اوافسردګي غلبه پيدا کوي او دعرفاني نهضت او ارتقا مينه له مغزونه وزي.
په دغسې ځايونوکښې خلق په مساجدوکښې ناست وي سرونه يې په زنګنو ايښی وي، خطيبان خطبې او خطابې لولي، مګر د دوی په زړونو کښې هيڅ جذبه هيڅ جوش او حرکت نه پيداکيږي او ټول په مراقبه کښې ويده وي.
مجالس او محافل بی روحه وي، جرايد اومطبوعات څوک نه لولي، خلق ظاهراً په کلو او ښارونو کښې اوسي مګر په زړونوکښې سره بېل او جدا وي.
د هرچا غم او خوشحالي ځانته وي، هيڅوک له هيچا سره رابطه وعلاقه نه لري، همدردي اوغمشريکي له مينځه ځي او يوه بېشعوره ړند ه دنيا جوړيږي.
که په شعر او ادب کښې له خيا ل او تخيل څخه کارو اخستل شي او له خيا ل نه استفاده وشي له ړندو سترګو نه هم اوښکې تو يوي اوله کاڼو نه سخت زړونه نرموي.
تاسې فرض کړئ چه په يو ځای زورور سيلاب راشي او د ډيرو خلقو کورونه خراب کړي، ډير مالونه او ډير انسانان له ځانه سره يوسي اوښځې ونر، ماشومان او سپين ږيري په اوبوکښې لاهو کړي، که مونږ دغه حادثه ديوه خبر اواطلاع په صورت شايع کړو دومره تاثير به ونکړي لکه چه يو اديب دغه واقعه په يوه ډرام کښې تصوير کړي يا يو شاعر ورځنې موثر اومهيج شعر جوړ کړي او خيا ل پکښې خپله ساحري صرف کاندي. داواضحه خبره ده چه خيا ل په عواطفو اواحساساتوباندې حاکميت لري او تعقل محض دغومره رقت او دقت نشي جلبولی. که انسان يوازې دعقل په نغوته کارکولی نو دسيلاب يو مختصر خبر او دتلفاتو احصائيه کافي وه چه دمصيبت ليدونکو دپاره د نورو همدردي اودلسوزي حاصله کړي او د شعر و رومان وظيفه په ځای کړي مګر داهيڅکله نشي چه يوه سره بې روحه معقوله خبره لکه يوشعر اوادبی شاهکار چه له خيا ل اوتخيل نه پکښې کاراخستل شوی په زړونو اثرو کړی او عواطف وخوځوی.

عشق او حرص

کورپه کوراوکلي په کلي ګرزېد مه، دهرچا به چې څه په خدای لوريدل هغه به يې زما په ځولۍ کښې غورځول، رنګ په رنګ غلې او دانې به زما په ګوډي کښې ټوليدې او په کچکو ل کښې به مې څو ډوله ټوکان جمع شوه مګر زه به نه قانع کيدم او زما سر ګرداني نه ورکيدله. له يوه کلي به بل ته تلم اوله بل نه بل ته، هيڅ نه وم خبر چې زما ليلی په کوم کور کښې ده؟ او زه څه شي دومره لالهانده کړی يم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه به لکه د هوا مرغه سرګردانه ګرزېدم او نه به پوهیدم چه دکوم دام او کوم ښکاري ښکاریم؟ ما ته نه وه معلومه چه دا د حرص او لوږی سرګرداني به کله او څنګه قطع شي؟ لکه چه د هوا مرغان په یوه پټي،یوه باغ او یوه بڼ کښې نه ایساریږي زه هم د یوه کلي او یوه کور په خیرات نه قانع کیدم او په ډیرو ګرزیدو به نه ستړی کیدمه.

زه په دی نه پوهیدم چې د ګلزار بلبلې ولې په دانو پسې نه ځي او لکه کارغان مرداری نه لټوي.

ددې سر کشفول زما دپاره ډیرګران کار و او د دنیا په دغسې اسرارو پوهیدل هم څه اسانه کار نه دی. دعلم او پوهې ریباران د هرچاکورته لاره نه لري او هر چا ته د معرفت له دنیا نه خبر نه راوړي.

ماته دا پته نه لګیده چه دحرص علاج په څه شي کیږي؟ او هغه څه چه دانسان مخه له ټولو شیانو یوه شي ته راګرزوي څه ئې بولي ؟

زه ډیره موده دغسې سرګردانه او لالهانده در په در، خاورې په سر وګرزیدم او خیر مې غوښته چه نا څاپه مې په یوه ښکلې لیلی سترګې ونښتې او د جما ل پرښتې خپله راته خیر راووړ.

زه اوس د بل چا سره خبرې نه کوم او بل څوك نه وینم یوازې له خپلې محبوبې سره راز و نیاز لرم او وایم: څه ښه ورځ وه، څه ښه ساعت و چه د کور مزدوره له کاله وتلې وه او تا پخپله له دروازې نه سر راشکاره کړ.

تا ماته وکتل او ما تا ته،پدې کتلو کښې نه پوهیږم څه اثر موجود و،چه زه ئې له نورو کورونو راستون کړم او یوازې ستا د در ملنګ شوم. تا ما ته په اصل کښې د عشق او محبت خیر راووړ او زما لوږه دې بیخي ورکه کړه. زما د حرص کجکول دې مات کړ او د خوراك و څکاك فکر دې رانه ویووړ. زه اوس د بلبلو د ژوند په راز پوه شوم، ما ته اوس دا علم بې صوته او بې الفاظو حاصل شو چه د حرص علاج بې له عشقه په بل شی نه کیږي.

هر عشق چه وي او هره لیلی چه چا ته ځان ښکاره کړي، د جما ل پرښته وي که د علم و معنی محبوبه له انسان نه بل شی جوړوي او له ذلت او حقارت نه ئې خلاصوي. د دنیا حرص او سرګرداني د عشق له برکته کمیږي او کارغان و بلبلې همدغومره فرق لري. هغه ملنګان چه په دغو کوڅو کښې څوك په دیدار او څوك په دنیا پسې ګرزي په ظاهره یو شان معلومیږي مګر په حقیقت کښې یو راز نه دي.

هغه څوك چه بې له یوه ټوك ډوډی او غوړ هډوکی بل مطلب نه لري هغه ته ستا درګاه او نورې درګاه څه فرق نه لري مګر چا چه په تا پورې زړه تړلی او ستا دیدار غواړي هغه یوازې ستا د کور طواف کوي او ستا د دیوا ل سیوری د همای له سیوري نه ښه ګڼي.

ستا د ښایست په ګلزار باندې یوازې بلبلو زړه بایللي دي او بس. دا نور ټول هغه هوائي مرغان دي چه د خوړو میوو د پاره ځي او راځي او هره ورځ شل او سل باغونه لټوي.

اې ګرانې مېنې! ای ښکلیه هیواده! ای د ښکلا او نازو نعمت مېرمنې! هغه څوك چه تا نه ویني او ستا عشق ئې په زړه کښې نه دی پیدا شوی هغه ستا د درګاه خاورو ته په قدر نه ګوري، ستا د بهار ارزو نه لري ستا په ګلونو لکه بورا او بلبل نه تیږیږي، ستا د جړوبیو او آبشارونو، ستا د ښایسته غرونو او ګڼو ځنګلونو د ښایست احساس نشي کولی ستا زرکو او هوسیو ته په مینه او محبت نه ګوري، ستا له ګلونو ډکه ځولی پرې اغیزه نه کوي، ستا ډك سیندونه او شنې درې ورته هیڅ معلومیږي.

ګرانه وطنه! تر څو چه د خلقو په نظر کښې ستا د حسن او جما ل شعور او احساس پیدا نشي او بې له غوړې او خوړې مړی نور څه ونه پیژني تر هغه وخته چه انسانان یو معنوي او نظري ذوق او شعور پیدا نکړي ستا محبت د دوی په زړونو کښې ځای نه نیسي.

دغه ډوډی غرپ عالم چه بې له نس مړولو بله سودا نلري او د عشق و مینې له جهانه نا خبره دی ستا مینې او محبت ته نشي رسیدلی. دوی له تا نه ډیرې ګټې وکړې مګر ستا عشق ئې په زړه کښې پیدا نشو دوی لکه لیوان ستا په رمو کښې ګډ شوه او ډیرې غوښې ئې و خوړې مګر ستا نشوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په رښتيا چه عشق او مينه د ګټې او فايدې په رڼا کښې نه موندل کيږي او له دغه لارې څوك د عشق مقام ته نه رسيږي.
هو! عشق د نفع او فايدې جغ ته سر نه ټيټوي بلکه شروع ئې په دغه قرباني باندې کيږي.
عشق د سوداګرۍ متاع نه ده او خيټه ور پرې نشي پوهيدلی. د عشق درس بايد له بلبل او بورا څخه واخستل شي او د شعر و ادب په نغمو کښې د وطن او هيواد عشق و مومو.
دا سندرې د وطن شاعران وائي او شعر و ادب دا کولی شي چه مونږ له دغه عشق سره اشنا کاندي.

دمشرانو عشق

څوک چه لوی شي او دمشرتوب لوړې درجې ته ورسيږي هغه بيا په دغسې ډيوو چه په يوه کورکښې بليږي ځان نه سيزی او نه لکه هلکان په کوم سپين مخ يا ملالو سترګو خپل زړه بايلي.
هغه هيڅکله ددنيا په سرو او سپنو داسې نه مين کيږي لکه په ما ل مين سوداګر چه شپه او ورځ ددنياپه غم کښې ورک وي او بل هيڅ شي ته يې پام نه وي، ما ل لا څه چه د خپل ځان، خپلو لوڼو او ځامنو، د خپل ټبراو کهول مينه اودوستی هم پرې دومره غلبه نه کوي چه نور هر څه هيرکړي اويوازې خپل غم وژاړي.
مشران او لوی خلق دغه ټو ل محبتونه چه واړه خلق يې لري په يوه عشق قربانوي چه هغه دملت او هيوا د عشق دی.
د همدغه عشق په اثر د ملتو مشران دمشرتوب حق پيداکوي او دبابا توب مقام او منزلت مومي.
څنګه چه يو طفل اوکوچنی دډيری ناپوهۍ په وخت کښې خپل پلار پيژني اوپه غير کښې ځان ورغورځوی ملتونه هم که هرڅومره بې تعلميه وي دخپلو خوا خوږو مشرانو تيمز کولی شي او د دوی په څولۍ کښې ځان اچوی، خپل ټول مقدرات دوی ته سپاري او په دوی اعتماد کوي.
دعشق په جاذبه کښې دغه قوت موجوددی چه احمد شاه غوندې د پنځه ويشت کالو ځلمی دټولو پښتنو بابا کړی او دډيلی په تخت يې کښېنوي. دپښتو نخوا اوپښتنو عشق احمدشاه بابا ته لويه شهنشاهي ورکړه او ډيرو سپين ږيرو دده بابا توب ومانه ځکه چه دی رښتيانی مشر و او هغه عشق چه په مشرانو کښې پيداکيږي په ده کښې موجود و.
ده په دروغو خپل وطن او هيواد ته دانه دی ويلی:

ســــــتا دعشـــــــق لـــــــه وينـــــــو ډک شـــــــوه ځيګرونـــــــه
ســـــــتا پـــــــه لاره کښـــــــې بـــــــايلي ځلمـــــــي ســـــــرونه
تاتـــــــه راشـــــــمه زړګـــــــی زمـــــــا فـــــــارغ شـــــــي
بـــــــې لـــــــه تـــــــامې انديښـــــــنې د زړه مارونـــــــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپېلـــــــي تخـــــت هيرومــــــه چــــــه رايــــــادکړم
زمــــــا دښــــــکلي پښــــــتو نخــــــوا دغروســــــــرونه

کــــــه تمامـــــه دنيــــا يــــو خواتــــه بـــــل خــــوائي
زمــــا خــــوښ دی ســــتا خــــالي تــــش ډګرونــــــه

احمــــــد شــــــاه بــــــه دغــــــه ســــــتاقدر هيرنــــــه کــــــا
کـــــــه ونيســـــــي دتمـــــــام جهـــــــان ملکونـــــــه

څوک چه معنوی رشداو بلوغ ته ورسيږي او دمشرتوب درجه وموميِ هغه له وطن او هيواد سره همدغسې عشق پيداکوي او وطن ته دعشق په نظرګوري، هغه بيا دغرو په څوکو، دصحرا په لمنو، دوطن په کاڼو او بوټو کښې يوه داسې تجلی اورڼا ويني چه هر څوک يې نشي ليدای او هر چا ته ځان نه ښئي.
څنګه چه يوښاپيرک ځلانده لمرنشي ليدای، يوکوچنی دځلميتوب احساس نشی کړای، ددغو ټيټو ډيو و پتنګان دستورو ډيوو ته نه رسيږي، دغه عالی عشق ته هم هرڅوک نه رسيږي اونشي رسيدلی.
داعشق دمشرانو او لويو خلقو په برخه دی اوبيل کيف لري.
ددې عشق نښې او علامې بل راز دي او ځانته شواهد لري. تاسې دغه عشق او د حسن و جما ل عشق سره بيل کړئ او هغه منظره چه دمجنون او ليلی په عشق کښې يې وينئ له سترګو لری کړئ.
دا هغه راز مينه ده چه دپلار او ځوی دمرشد او مريد دشاګرد او استاذ ترمينځ وي اوبې له غمخوری او خير خواهی نورمظاهر نه لری.
په دې عشق کښې نازو نياز، بی پروايي او تغافل نه ځائيږي اونه په کښې رقيب او ربيار شته. له دې عشق سره رحم وعاطفه، ثبات او متانت همدردی او ايثار ملګری وی او له هر راز تهمتونويې لمن پاکه ده.
دلته لېونتوب اوله خپله پرديو ببلېده نشته او نه پکښې دمعشوقو له لاسه شکايت او له رقيبانو سره حسد ليدل کيږي.
له دې عشق سره دپيسومينه او دماديانو محبت نه يو ځای کيږي. هغه څوک چه په پيسو مين وي او پيسې ټولوي هغه هيڅکله يوقام په ځان باندې نشی راټولولی. هغه کسان چه قومونه پرې غونډيږي هغه پيسې نه غونډوي او دغه مينه له زړه څخه باسي.
کوم اشخاص چه قصې ګټې هغه پيسې نه ګټي اوپه بت شکنی افتخار کوی.
داکيدای شي چه قلندران او درويشان دملت مشران شي او خلق يې په مشرتوب ومني مګرد پيسو مينان او سود خواره يابډې خواره هيڅکله دمشرتوب لوړه درجه نه مومي اونه دمشرانو عشق پيداکولی شي.
ای هغو کسانو چه دمشرتوب آرزو لرئ او لويوالی غواړئ!.
راشئ! چه د خود خواهی او ټيټو مينو مراندې او تنابونه پرې کړواو د لمر و سپوږمی په خوا کښې خپلې خيمې ودروو.
راشئ! چه له دې کوچنيو ځالو والوزو او لوړپروازونه وکړو.
راشئ! چه يوملی او وطنی شعور پيداکړو او دوطن غرو او رغو، کاڼو اوبوټو ته په مينه اومحبت وګورو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که دغه شعور او دغه احساس ژوندی شو بیا به هر یو بل ته محبوب معلومیږي او هیڅوک به هیچا ته په نفرت نه ګوري.
یو بډای به دخوارانو دلداری کوي، یوعالم به ناپوهانوته سمه لاره ښئي، یو طبیب به د رنځورانو په علاج پسې ګرزي، یو قوی به دضعیف پښتې په اوږو واخلي او ټول به یو له بله ځاریږي.
راشئ! چه همدغسې وکړو او ددې په ځای چه یتیمان وژړوو د یتیمانو اوښکې پاکې کړو او د دردمنو له حاله ځان خبر کړو.

یوازیتوب

هغه خواږه ملګري څه شوه چه ټوله ورځ به مې ورسره لوبې کولې اویو ساعت به هم نه بېلېدو.
هغه کاڼې به اوس چیرته وي چه دشپې به می هم په جیب کښې ساتل او یوه شیبه به مې له ځانه نه بېلول.
هغه ونې به اوس څنګه وي چه مونږ په کښې ټالونه اچول اوله ملګرو سره به مو یو ځای ځنګل.
داشیان اوس یو هم نشته او زه بیخي یوازې یم.
هغه خاورې چه مابه په کوڅوکښې ورسره لوبې کولی باد ویوړې اوزما خوشحالي هم ورسره لاړه.
هغه ډګاټو او لوبو میدان به هم وران شوی وي، د ګودر غاړه به هغسې نه وي د خیزوځای به هم بل راز وي.
دا څه وشوه؟ او څه راپیښ شوه چه زه یې له دې ټولو بیل کړم او بېخي یوازې شوم.
زه خو به یوساعت له خپلو ملګرو نه بېلېدم او بې له هغوی مې ساعت نه تېرېده اوس ولې یوملګری نه لرم او چا ته نه نږدې کیږم.
هغه بله ورځ چه زما یو پخوانی ملګری دلته راغلی و، ما ورسره هغسې دمینې مرکه ونکړه او بل راز راته ښکاریده، هغه به څومره خپه شوی وي اوپه زړه کښې به یې څه تیرشوي وي، هغه به وایي ده اوس خپله جامه بدله کړه او خپل پخواني اشنایان یې پرېښودل.
ماته خودی زښت ډېرګران و، اوله هرچانه به مې ښه ګاڼه، ده هېڅکله داګمان نه کاوه چه زه به له ده سره دغسې بې پروایي کوم او دده مینه اومحبت به هیروم.
ماهم دغه تصور هېڅکله نه کاوه چه زه او دی به دومره پردی کیږو او زړه ملګرتیا به پرېږدو.
نه پوهیږم زما او دده ترمینځ چاتورې کټوې وګرزولې او زمونږ زړونه یې یوله بله توره کړه.
دی خو زما ډېر خوږ ملګری و، ما ولې دده قدر ونکړ ولې مې ده ته په مینه او محبت ونه کتل؟ کالي یې زاړه و او څه یې نه درلوده که دناپوهۍ په وجه راته بل راز ښکاره شو؟
زه اوس دعزت اواعتبار خاوند یم او دی لا چانه دی پیژندلی، که کوم بل علت اوسبب موجود دی چه زه او دی یې په زړونوکښې لرې کړو او پخوانۍ رابطه یې قطع کړه.
ښایي چه دغه خبرې ټولې رښتیا وي، ماډیره موده څه توراو سپین ولوستل اودی په هماغه پخوانی حال پاته دی زه اوس له کتابونو اواخبارونوسره اشناشوم او دی یوه چټۍ نشي لوستلی، زه په یوه ماڼۍ کښې دماموریت په چوکۍ ناست یم او دی پخپل کور کښې پوزی نه لري، زما خلق قدر کوي او دده سلام هم نه اخلي مګر دا نو ولې زما اودده

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بېلتون سبب کيږي ولې زما او دده ملګرتيا قطع کوي. که يو تن څه نه لري اوغريب وي هغه سره به سړی خپله اشنايي قطع کوي او که به مرسته او کومک ورسره کوي.
که دسړی يوملګری ناپوه وي او په څه نه پوهيږي هغه به پوه کوي او که به يې له خپل مجلسه شړي.
هغه انسان چې ديوهې اولياقت دعوه کوي او ځان دپوهانو دډلې ګڼي ځنګه دا قبلولی شي چه د خپل هېواد خواران اوغريبان له خپلې مينې او محبته محروم کړي اوعلم وپوهه دبېلتون اولرېوالی موجب وګڼي. داعادات خو له يوه ښاغلی انسان سره نه ښائي.
علم او پوهه بايد يوسړی له نورونه بېل اولرې نکړي او نه د دنيا عزت او اعتبار يو انسان له خوارانو او غريبانو نه وشکوي.
هغه علم چه دکوډو په شان دوه خواږه ملګري بېلوي او دغرور موجب ګرزي له ناپوهې نه يې زيان او ضرر ډيردی او هغه سواد چه سړی له محيط اواجتماع نه لرې کوي اوله نورونه دسړي زړه توروي په حقيقت کښې همدغه توره کتو ده او ماتول يې پکار دی.
که څوک غواړي چه په اجتماع کښې ژوند وکړي او له محيط نه استفاده وکړي، دعلم او لياقت غرور دې له ځانه لرې کړي، خپله هوښياري او دبل ناپوهې دې حايل نه ګڼې، سړيتوب اوانسانيت دې نه هيروي، اجتماعي مېلان دې نه بايلي، خوار وغريب ته دې په خوارو سترګو نه ګوري، له ملګرو دې په هيڅ وخت او هيڅ حا ل کښې نه بېليږي، بلکه رادې شي او له جماعت سره دې خپل غم شريک کړي او خپله خوشحالي دې هم دنور په خوشحالي کښې ولټوي خپل زړه اوفکر دې له نورونه نه بېلوي، يوځای دې ورسره خاندي او يوځای دې ورسره ژاړي، ددوی په خوښه دې کارکوي چه دده په خوښه کاروشي.
خوشحالي او کاميابي همدلته ده او په يوازې توب کښې نشته، هرڅوک چه له نورونه پردی او لرې شو هغه هيڅکله نشي خوشحاليدلی اويه يوه پټ اورسوزي.
د (من شذ شذ فی النار) همدغه معنی ده او ددنيا دوزخ همدغه يوازېتوب دی.

زړه او ته

مونږ بايد دلته داسې اورونه بل نکړو چه کلي او ښارونه وسيزي او په لوګي يې د بصيرت سترګې ړندي شي ځکه چه دا اور د حسد اور او دشيطان له کوره دی.
مونږ به خپلې ډيوې له هغه اوره لګوو چه په کوه طور کښې يې ځان ښکاره کړی او د زړونو او دماغونو خونې روښانه کوي.
د حضرت ابراهيم (ع) پيروان بايد پخپل عمل او يقين سور اور ځانته ګلزار کړي او پخپل لاس د عالم دسيزلو لپاره دوزخونه جوړنه کړي.
هرچا چه په پخپل زړه کښې د حسداور مرکز ددوزخ اوريې نشي سېزلی اويه سرولمبو کښې سلامت پاته کيږي.
هغه څوک چه له يوه جماعت او جمعيت نه په نفرت او عناد وزي هغه هروخت په سره اور کښې سوزي او تل په اورکښې وي.
ته په دې پوه شه چه زما اوستا بېلتون لويه ګناه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که دوه مین سره بیل شي پروا نشته ځکه چه عشق او محبت يې نور هم زياتيږي او دوصا ل ارزو قوي کيږي مګر د دوه ورونو بېلتون او هغه بېلتون چه دبغض و حسد په سبب پيداشي عالمونه تباه کوي او ملتونه برباد وي.
زما او ستا نږدې کېدل، يوکېدل، پخلا کيدل، ملګری کېدل ډيرلوی اجر لري.
زه اوته دوصل لپاره يو ځکه چه فصل اوبېلول دشيطان کار دی.
زه او ته به سره نږدې کيږو او ژرژر به قدمونه اخلو چه دغه فاصله دلوی خدای په فضل اومرحمت له مينځه واخستل شي.
زه اوته که هر څومره نږدې شو هماغو مره خدای ته هم نږدې کيږو ځکه چه اورومرو به په نفس اوشيطان پښې ږدو او له نفسي اوشخصي اغراضو به تيريږو. زه اوته به ځانته نه ګورو دملت اومملکت خيرو سعادت ته به ګورو.
مونږ بايد ملي او اجتماعي ګټې په نظرکښې ونيسو او له لوړافق څخه نظروکړو .زه به ديو کېدو اونږدې کيدو لپاره خپل هرڅه له تا قربان کړم مګر ته هرڅه له ځانه مه قربانو ه او عمومي مصلحت په نظرکښې نيسه!.

سترګې مه پټوئ!

ښه وګورئ! سترګې مه پټوئ! خدای ته ورتګ دی د قيامت ورځ راتلونکي ده، سترګې پټول، حق نه ويل، د حق په ځای کښې چوپ کښيناستل ډيره لوی او عظيمه ګناه ده.
وګورئ! اوبه ځيرځير وګورئ، که ستاسي سترګې خلاصې شوې که تاسې هرڅه وليدای شوه، که ستاسي بينايي معلومه شوه ډيره لويه اوستره ګټه به وکړئ.
ستاسي ډيري بدبختۍ په سترګو غړولو، ليدلو او کتلو ورکيږي.
تاسي دسترګو په حکمت ښه نه ياست پوه شوي او پوره کار مو له خپلو سترګو نه دی اخستی.
هغه کسان چه ګوري اووينې غله ورځنې څه نشي پټولی اوغدی پرې نه لويږي.
تاسي خپلې سترګې غړوئ او ګورئ څه نه وينئ او څه نشئ ليدای، تاسې به واياست چه مونږ شپه او ورځ پيژنو، توراوسپين بيلوو، دانسان اوحيوان فرق کولی شو، که مونږ څه نه ليدلی هرګوره به د چاله موټر لاندې شوی وو يابه په کندو او کپرو کښې لويدلي وو،په سم سرک به نه وو روان اوبې لارې به تللو.
زه وايم چه اوس هم ډير خلق بې لارې روان دي اوسمه لاريې پرې ايښی ده، ډير خلق له ګرنګو نو لويدلي دي مګر ځانته نه دي ملتفت. دغه شان ليدل اوکتل چه مونږ کولی شو حيوانات يې هم کولی شي او دموټرو له مخې اوښان هم ځانونه په څنګوي، وانښه اواوبه ويني، له پانو نو او کمرو ځان نه غورځوي او له حسي خطراتو نه ډډه کوي.
دانسان لېده او کاته بايدله حيوان نه ډير فرق ولري، د بنيادم نظربايد دومره سطحي او سرسري نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

راځئ ! چه مونږ اوتاسې د خپل نظر امتحان ورکړو چه مونږ څه ليدلي شوکه نه؟ مقصد مې دا نه دی چه د اولې شپې مياشت په مازديګر ياغرمه کښې ګورو، يا به څوکروه لرى يوشى معلوموو چه انسان دی که حيوان، نردی که ښځه؟ سپوردی که پلی؟ زما مطلب بل شان امتحان دی اوبل راز سترګې مې په کار دي.

هو! زه هغه سترګې غواړم چه غدر، خيانت، ريا، ټګي، ظلم اوتلبيس بلکه ابليس ورنه ډېره کوي او دغه شيان ليدلی شي.

زه وايم دغه خلق چه تاسې په لارو او کوڅوکښې، په بازارونو او مساجدو کښې، يا په دوايرو او وزارتوکښې په کراتو او مراتو ليدلی اوکتلی دی ايا تاسې دوی په رښتيا ليدلی اوکه اشتباه موکړيده.

زه ګمان کوم چه ډيرو خلقو ډير خلق نه دي ليدلي او ورسره اشنايان شوي دي.

دغه سترګې چه له مونږ سره شته له کاره وتلي دي او څه نه ويني، دغه شان سترګې د هوا له مرغانو او دځمکې له ځناورو او حيواناتو سره هم شته.

هغه سترګې چه له رنګو نو اواجسامو نه ماورئ نورشيان ليدلی شي هغه زمونږ په کوراو کلي کښې له چا سره نشته او مونږ په رښتيا څه نه وينو. ما ته دا سودا په ټينګه پيدا شوی او زړه ته مې داخبره لويدلي ده چه مونږ څه نشوليدلی که زه غلط شوی يم زما سودا وباسئ اوما پوه کړئ.

ماخو د مخه وويل چه زه له تاسې نه په رڼا ورځ دستورو ليدل نه غواړم، زه وايم دغه کسان چه تاسې يې هره ورځ خبرې کوئ او ورسره مخامخ کيږئ يا په موټر اوبګيو کښې ستاله مخه تيريږي تاسې يې پيژنئ چه دا څوک دي او څنګه خلق دي؟

هغه چه په ښوښو ماڼيو کښې اوسي، په اعلیٰ موټرو کښې سپريږي نفيس لباسونه اغوندي، اوښه ښه خوراکونه خوري ايا په دوئ کښې خاينين، غداران، ظالمان اومنافقان نشته؟

دوی ټول کاريګر لايق اوصحيح اشخاص دي؟ دوی دغه جايدادونه او دا دومره ډيري پيسې په مشروع ډول په کار او لياقت پيداکړي دي؟

دغه نور چه ډوډی نه مومي، دناستې ځای نه لري، په تن لغړ او په خيټه وږي دي په دوی کښې دوطن صادق خدمتګاران، پاک نفسه زحمت کښه او لايق اشخاص بيخي نشته؟ دوی ټول له خرمې بکاره او غير مستحق اشخاص دي؟

تاسې ښه وګورئ! او ډير غور وکړئ که دلته خاينانو، غدارانو او ظالمانو په ظلمو نو، رشوتونو او خيانتونو عالي قصرونه، نفيس موټرونه، پاخه جايدادونه اولوړ مقامونه پيداکړی وي او ډير ښه خلق اوصالح اشخاص چه لس شل کاله يې دوطن خدمت په صداقت اوپاک نفسی کړی وي هغه نن خوارو زار، بې کوره او بې اوره ګرزي او هيڅ نه لري نوتاسې يقين وکړئ چه مونږ ړانده يواو څه نه وينو.

که چيرې دړندو بازار نه وای او خلقو ښه اوبد ليدلی هيڅکله به دغسې نه کيدل اونه به وُ شوي.

که زمونږ په سترګو پردې نه وای د رشوت خورويه کورکښې به دابنا يسته پردې نه ځړيدلی او دقصور خاوندان به په قصرونو او ماڼيو کښې نه اوسيدل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زماني تغير

که تاسي هېر زري نه ياست اوسترګې نه پټوئ نو په دغو لږو کلونو کښې په عالم کښې ډېرلوی تغير پېښ شوی او زمانه بېخي بل راز شوی ده مګر دا تغير محسوس نه دی معقول دی او دعقل خاوندان پرې ډېرښه پوهېدلی شي.
دانسان وجودکه څه هم په هماغه پخوانی حا ل دی، همامغه دوه سترګې دوه غوږونه او دوه پښې لري مګر هغه څه چه نن ليدلی شي پخوايې نشو ليدلی، هغه څه چه نن يې اوري پخوا ئې نشو اوريدلی، ترهغه ځايه چه نن رسيږي پخوانشو رسيدلی، په هغه شي چه نن پوهيږي پخوا نه پوهيده ، هغه څه چه نن ويلی شي پخوا ئې نشو ويلی.
څوکاله پخوا زمونږ نوکرانو او مزدورانو زمونږ له جلب لاندې منډې وهلې مګرنن راسره په موټر کښې يو ځای سپاره دي او هغومره فرق نه لرو.
يووخت و، چه مونږ بد بدکارونه ښه ګڼل او ستايل مو، بيا يو وخت راغی چه په دغو ستاينو شرميدو او چوپ شوو مګر اوس بدو ته بد او ښو ته ښه ويلی شو.
زه چه نن خپل ځانته ګورم او دخپل شعوراو ادراک تفاوت سنجوم پوهيږم چه په دنياکښې ډېرلوی تغير اولوی تحو ل پېښ شوی او زمونږ په هيوادکښې يې هم ډېر تاثير کړی دی.
يو وخت وچه مابه هغه څوک ښه ګاڼه چه چاته به يې زيان او ضرر نه رسيده مګر څه موده وروسته په دغومره ښه توب نه قانع کېدم او له ښو خلقو نه مې ښې ښې ارزوګانې هم غوښتلې، مابه ويل ښه سړی همامغه دی چه په زړه کښې يې دوطن اوملت دپاره ښې ارزوګانې اوښه نيتونه موجوددوي، مګرنن په دې هم نه يم قانع او هغه څوک ښه بولم چه ښه ښه کارونه کوي او دايثار اوفداکارۍ په ميدان کښې داخل وي.
دايوازې زما حا ل نه دی نورهم ډېرملګري شته چه بې عمله ايمان کافي نه ګڼي او تشو ارزوګانو ته په څه قيمت نه دي قايل.
که څوک نن له مونږ نه ستاينه او محبوبيت غواړي او ارزولري چه مونږ ورته ښه ووايو اوښه يې وګڼو هغه دې په دې پوه شي چه تش لستونی اوبې لاسه لستونی مونږ نه خوښوو بلکه کاراوعمل ته ګورو او دهرچا جد وجهد، قرباني اوفداکاري په نظرکښې نيسو. مونږ اوس له پخوانه زيات هوښيارشوي يو او ساده ګان نه يو، مونږ خلق پيژنو اوپه زړونوکښې ډيرښه پوهيږو.
مونږ رښتيا ويلی شو، زمونږ په زړو نوکښې بې دخدای له ويرې بله ويره نشته، مونږ حقايق څرګندو او حق وايو مګر ددې کاره دپاره په يوه ترتيب قايل يو او هغومره څه وايو چه خلق پرې پوه کولی شو.
مونږ د ځان او دبل د پوهولو او ويښولو ټينګه اراده لرو او داکار هيڅکله نه پريږدو، مونږ غواړو چه اعمالو او افکارونه دلوی خدای په توفيق خيرې او ناولتيا ګانې ورکې کړو او دضرورت په وخت کښې ډېرې ناپاکه جامې په تيږو وټکوو او په څو باړو يې ووهو.
مونږ ځيني لوړکسان وينو چه اخلاق يې ډېر ټيټ دی، په بدو او ناوړه اعمالو نه شرميږي، دفسق په شهرت پروا نلري، خيانت ورته بدنه معلوميږي، په پردي ناموس ډېر زړور ورځي، په رشوتونو قصرونه اومانۍ ابادوي اوپه ډيرو هسکو ځايونوکښې ناست دي.
مونږ غواړو چه دوی خپل ځانونه اصلاح کړي او په رښتيا توبې وباسي، خپل خدای ته رجوع وکړي او په نيکو اعمالو خپل سئيات ووينځي اوپخوانی عادتونه پريږدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددی زماني همدغه تقاضا ده او دزماني تغير له دوی څخه دغه نفسي تغير غواړي. که دوی غواړي چه زمانه يې رسوا نکړي اوڅوک يې سترګو ته خلی ورنوړي بايد خپل ځانونه اصلاح کړی او پوه شي چه زمانه بل راز شوه اوبل راز خلق غواړي.

برابرنه دی

صحراته ولاړم هيڅ کاڼی له بل سره برابر نه و، غرونو ته وختلم ځيني جګ اوځيني ټيټ و، په باغونو وګرځېدم دټولو بوټو وده او لوړتيا يوراز نه وه، ددرياب کبان مي وليدل يوله بله په ټول کښي برابر نه ختل، د هوامرغان هم ځيني غټ او ځيني واړه و، ښارونه مي وکتل د ځينو کورو ديوالونه اوچت و اود ځينو نه و، کورونو ته ننوتم، ځيني غولی لوی و، ځيني واړه، په دوايروکښي وګرځېدم ټول ميزونه او ټولي چوکۍ يوشان نه وې، کتا بخاني مې وکتلې د درستو کتابو قطع اوحجم برابرنه و، هيوادونه مې وليدل ځيني تاوده و، ځيني ساړه، انسانان مې وکتل څوک جوړو او څوک ناجوړه، څوک ړانده و او څوک بينا.

د لوی خدای کتاب مې بيرته کړ دا خبري مې پکښي وليدي:

ايا پوه او ناپوه برابر دي؟ د ړانده او بينا ترمينځ څه فرق نشته؟ ددوزخ اوجنت خاوندان څه توپيرنه لري؟ نوراو ظلمت يو راز دي؟ په دې پوښتنو راويښ شوم او په عالم کښي مې بياسترګي وغړولی. هغه فرقونه چه په نورو انواعو او اجناسو کښي و، په انسانانو کښي يو په سله زيات معلوميده.

هغه ښاپيريان او ديوان چه خلقو له کوه قاف نه هغه خوا لټول ما په دوی کښي وليدل، د پرښتو اولعينانو په معنی پوه شوم، قصابان او شپانه مې وپيژندل، دعدل او ظلم، علم او جهل، خيراوشر، سعادت او شقاوت فرقونه راته واضح شوه. پدې ښه وپوهيدم چه :

جـــــــوداني قـــــدريولعل پـــــه کښــــــي مونــــــده شــــــي

نـــــــور جهــــــان واړه د توروکـــــــــانو غــــــــردی

ماته دامعلومه شوه چه دډيرو لويو ملتو او لويو ټولنوقدر اوقيمت په يو څوتنو پورې تړلی وي چه که هغه ورځني ليري شي هيڅ ورته نه پاته کيږي. او دمتمدنو اقوامو فرق له وحشيانو نه په يو څو تنوباندې کيږي.

لکه چه دانسان په جسم کښي مخ، سترګي، پوزه چه په وجودکښي ډيره محدوده او لږه حصه ده، يو انسان له بل ځني بېلوي دغسي ملتونه اوټولني هم د يو څو محدودو اشخاصو په وجود امتياز پيداکوی او بېليږي.

په هرمملکت کښي يو څوتنه محدود اشخاص وي چه دهغه مملکت سترګي اوپوزه ګڼل کيږي او ديوه هېواد نوم اونشان لوړوي.

لکه چه يوانسان پخپل ټول وجودکښي دوه سترګي لري چه د هغو په بينايي دجهان لوړې ژورې ويني اوسمه لارپيژني يوه جامعه هم څوتنه لري چه د هغوی په بينايي اوبصيرت يوې خوا او بلې خواته حرکت کوی او دملت سترګي ګڼل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د همدې لامله نبه اوبد ددوی په ستړګو لیدل کیږي، د فکر کولو او خیروشر سنجولو امید دوی ته کیږي، دهیواد ترقي او لوړتیا د دوی دسعي اوعمل محصول باله شي اوهرڅه په دوی پورې مربوط او موقوف وي. کله چه په توره شپه کښې یوټولګی خلق چیرته روان وي نو ډیوه اوچراغ له یوه یادوه تنوسره وي او نورټول دهغوی په رڼا کښې روان وي اولاره ګوري. که دغه درڼا خاوندان له دوی نه بېل شي ټول په تورتم کښې پاته کیږي او بیاڅوک کندې کپرې نشي لیدای، دعقل اوفکر رڼا هم له محدودو اشخاصو سره وي مګر فایده ئې عامه وي اوهر چاته لاره ښئي.

یوملت باید درڼا د خاوندانو قدروکړي او پدې پوه شي چه بې له دوی نه په ټولو باندې تورتم او تیاره راځي اولاره ورکیږي.

هغه مشعل چه مونږ ته دلارې تیټ وپاس راښئي او زمونږ مخه رڼاکوي ددوی په لاس کښې دی او دوی پیداکړی، که دوی نه و رڼا نشته اوپه هرقدم کښې دلویدلواو پریو تلو خطرات موجود دی.

د اسلام درد منو!

عابده! هغه څه چه ته یې په ډیرو وظایفو او نوافلوکښې لټوې دخدای دمخلوق په خدمت کښې ډیر ښه موندل کیږي.

زاهده! څه شی چه ته یې د ځان په وری کولو اونفلي روژو نیولوکښې غواړې دمساکینو اوفقیرانو په مړولو هم لاس ته درځي.

عارفه! چوپ کښېناستل او د خدای په فکر او ذکر مشغولېدل عبادت دی مګر زوررو ته حق ویل او حق بیانول ډیرلوی اوستر عبادت دی.

مسلمانه! دقران تلاوت ثواب لري مګر په قران باندې عمل کول فرض دی. ای دتقوی او ریاضت خاوندانو تاسې له خپلو کوټنیو سرونه راوباسئ له دې سپینو څادرونو مخونه راښکاره کړئ او په عالم کښې سترګې وغړوئ چه دخدای دمخلوق څه حا ل دی؟ او په څه راز مصیبتونو اخته دي په جهان کښې څه مظالم او څومره بې رحمۍ موجودې دي.

تاسې انصاف وکړئ! چه تسبې اړو ل ډیر ثواب لري که په سروغرموکښې یوې کو ل او یو مسکین مړول؟ په جای نماز باندې قرار کښیناستل ښه دی؟ که د خدای په لاره کښې ستړی کېدل؟

رښتیا ووایاست چه دبل په خیرات روژه ماتو ل ډیر ثواب لري که خپل ما ل له مسکین اوفقیر سره خوړ ل؟

ماپوه کړئ! چه پاک خدای دخیرات او شکرانو په اخستلو ډیر خوشحالیږي؟ که په ورکولوېې؟

راشئ؟ دخدای رضا او داخرت ثوابونه په ګرانو اوسختو کارونوکښې او دمخلوق په خدمت کښې ولټوئ!

یو مظلوم دظالم له منګولو خلاص کړئ، دیوې کونډې په سرپورنی واچوئ دیوه یتیم اوښکې پاکې کړئ! یوه پورورې ته پور ورکړئ، دیوه رنځو ر دوا او درمل وکړئ. دغه خواران او غریبان چه دپاک خدای صادق اوساده بندګان دي خپل خدمت ته مه رابولئ او مه یې مریدان کوئ؟ بلکه تاسې ددوی مریدان شئ او خدمت یې وکړئ. د خدای رضا او د خدای جنت په دغه ډول حاصلولی شئ، اوددنیا ګټه په هغه بل صورت لاس ته درځي او درغلی ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دسبا فکر

هغه څه چه د ریا او تذویر په پردوکښې پټ و اوس څرګندیږي. تراوسه پوري شپه وه، تورتم و، تیاره وه، هیڅا هیڅ نه لیدل هرڅه دتورې شپې له توري پردې لاندې پټ و.

ماته نه لیدې تازه نشوم لیدای، زما په سترګو اوستا په مخ پردې پرتې وې، ماته نه پېژندلی او تاهم خپل ځان نشو پیژندلی، نن د حقایقو له مخې پورنی پورته کیږي اوښه و بد ځان ښکاره کوي، ته په دې پوه شه چه پس لدېنه څوک خپل معایب نشي پټولی، که څوک هرڅومره کوښښ وکړي چه خپل نواقص پټ کړي او ښایسته رنګونه ورپورې ومښي کامیابېدلی نشي. او خواري یې څه ځای نه نیسي.

که څوک هوښیاروي هغه باید دځان اصلاح ته اساساً متوجه شي او ځان ونه غولوي. هغه ودانۍ چه نن سبا نړیږي په اخیرونو نه ټینګیږي او رنګ وروغن یې بیفایدې معلومیږي.

مونږ باید د خپل راتلونکي ژوند دپاره پاخه دیوالو نه جګ کړو او پوخ تعمیر بنا کړو.

له هغه کوره باید واوزو چه نن سبالویږي او ړنګیږي. سړی باید داسې کورجوړ کړي چه دزامنو او لمسیانو شپې یې په کښې هم تیرې شي او ودانۍ یې پخه وي.

مطلب دا نه دی چه ټو ل به له کاڼو او ګټو جوړ شوی وي او دختو په ځای به په کښې سمت لګېدلی وي ځکه چه دغه راز کورونه خواران اوغریبان نشي جوړولی، زما مقصد بل راز کور دی، داسې کورچه یوه خښته به ئې هم دظلم او خیانت په پیسو نه وي جوړه شوی اوپه ودانولو کښې ئې مظلومان نه وي ازارشوی.

هو! ښه کور هماغه دی چه همسایه ته ئې ضرر نه وي رسیدلی او هیڅکله یې دبام واورې دبل په بام نه وي لوېدلی لوی لوی ګناهونه په کښې نه وي شوی، دفساد اوضررفکرونه پکښې نه وي موجود.

ښه کو ر دانه دی چه ښایسته او رنګینې پردې په کښې زوړندې وي اوښه ښه خوراکونه په کښې وخوړل شي یاډیر نفیس سامان اولوازم ولري.

داشیان وې اوکه نه وي مګر پخپل حق قناعت، رحم اوعاطفه، عفت اوفضیلت چه په کوم کورکښې وي هغه ښه کوردی اوهیڅکله نه ورانیږي کوم کورچه اهل اوصالح اولادلري او ماران و لړمان په کښې نه وي قصروي که جونګړه هغه کورښه کوردی او سعادت په همدغسې کورونو کښې وي.

دغه راز کور خواران او غریبان هم جوړولی شي مګر یوغیر صالح انسان یې هیڅکله نشي پیداکولی.

هرڅوک چه ځانته په دنیاکښې کور جوړوي باید دحمید دابیت واوري:

که دې نکړېه نیکیو ننګ ونام لوړ   په دوه چومه دې د ختو مشه بام لوړ

پخوانی ډیوې

کله چه سړی یوازې شي او څوک نه وي نوله خیا ل او تصورسره ئې زیات سروکارشي او راز راز فکرونه کوي.

څوک چه له دغې فکري مراقبې سره اشناوي هغه پوهیږي چه انسان په دغسې وخت کښې هرڅه په بل راز ویني او دجهان هره ذره ورته سکندري آئینه شي.

په همدغسې مواقعو کښې سړی په پچه خبژې اوکشمیر ویني اودمرغانو په هګیو کښې راز راز نغمې اوري. زه هم په کوټه کښې یوازې ناست وم او فکرویورم، مخامخ یو منقش رف ښکاریده چه هرڅه پکښې ایښي و او زما د خیالاتو له تلون سره ئې ډیره مرسته کوله. دغه راز رفونه سړی ددې وخت په ودانیو کښې نه ویني او دپخوا وخت تعمیري

(c) ketabton.com: The Digital Library

وضعیت سړي ته ښئیی. داکور که څه هم زوړاو پخوانی دی مګر دبرق مزي ورته رانښوتلي دي اوسامان ئې هم نوی شویدی دلته پخوانی او اوسنی نوی اوزاړه شیان یوځای شوي او عجیب منظرلري.
دتجدد اونوی عصر آثار اواستازی دي کاله ته راغلی دی مګر دکور ساختمان ئې لا نه دی بدل کړی.
په کورکښې که څه هم برق لګیږي مګرپاس په رف باندې دتورو تېلو مسینه ډیوه ایښي ده چه مخصوص نقش ونګار لري او دوه درې طبقې ئې تشکیل کړیدی په څنګ کښې ئی یوبل ډول چراغ هم شته چه دشمع بلولو دپاره جوړشوی او اوس په لرو کورنو کښې پیداکیږي هغه خوا ورځنې دخاورینو تېلو لاټین ایښی اوسرې پوهیږي چه دغو چراغو هریوه پخپل وخت کښې داکوررڼا کړی او دې خلقو ئې په رڼاکښې ډیرې شپې تېرې کړیدي مګراوس دتېلو دوره تیره شویده اودشپې په کوټه کښې برق لګیږي.
زمانه وخت په وخت نوي شیان له ځان سره راوړي مګر زاړه هم ځوک هیسته نه غورځوي اوپه جکوځایونو کښې ځای ورکوي. داعادت بدعادت نه دی او باید په هر کوراو هر هیوادکښې همدغه عادت جاري وي او ځوک دچا زاړه خدمتونه هیر نکړي مګر کارونه باید وخت په وخت له نوو شیانو نه واخستل شي اوپه کورنو کښې نوي رڼا ګانې پیداشي.
زمانه ښائي چه زاړه شیان له کاره وغورځوي اونوي هم زاړه کاندي چه دغورځولو شي مګرانسانان ئې دزمانې په تاخچو او رفونو، دتاریخ په پاڼوکښې ساتي او په اوچتو ځایونوکښې ئې ږدي.
هغه چاچه لمړی ځل دتېلو خاورینه ډیوه بله کړی دبرق له مخترع نه ئې پوهان په کمه سترګه نه ګوري او قدرئې کوي.
انسان اوجهان په هروخت اوهرحا ل کښې یوې رڼا ته محتاج دي او دارڼا وخت په وخت خپل شان اوصورت بدلوي اوپه ظروفو کښې ئې تغیرراځي دهمدغه بدلون اوتغیر په اثرانسان دعلم و معرفت په لوړوالی اودپوهې په زیاتو لو او تجلی کښې زیار کاږي.
هغه چا چه دخاورو ډیوه جوړه کړی او هغه چه دمسو ډیوه سازه کړیده یائې دښیښې په فانوس کښې کومه شمع لګولې ده دبرق اوبریښنا ترمخترع پورې هریوه کوښښ کړی چه دړڼا دپاره یوه وسیله پیداکړي او دبشرتیاره خونه رنا کړي.
دوی هریو د نور او رڼا پالونکي او روزونکي دي چه دبصیرت خاوندان ورته په ډیر قدر اواحترام ګوري.
هغه رڼا چه دخاورو له تېلوپیداکیږي هغه نورچه له لمر اوسپوږمۍ څخه راځي، هغه برق چه داوبوله جریانه حاصلیږي بې دظرف اومحل له تبدیله څه ډیر فرق نلري.
که څوک په دغو ظاهري صورتو نو نه غولیږي دغو نووو احادثو قالبونو او ظروفو ته نه ګوري دشرشمو او پنبې په بوټو، دغوزانو اوزیتون په ونوکښې یوه رڼا او یو راز تېل موجودي چه په هر راز ډیوه کښې ببل کیفیت پیداکوي.
که سړی هغه تیل چه په ډیوه کښې ویني په پنبه کښې ووینې یا دغه سیزونکی برق چه په برقي نغریو کښې ګوري په اوبو کښې ولیدای شي، هغه ته اور او اوبه دومره فرق نه لري او د جهان په هره ذره کښې یوه رڼا ویني چه حتی د صحرا په کاڼو کښې ئې هم پیدا کولی شي.
هغه نورچه کلیم په کوه طورکښې لیده دزیتون په هره ونه کښې شته مګر محرمانه سترګې غواړي. که دانسان تعقل قوي شي او دحواسو په بندکښې محصور پاته نشي (که څه هم دبشر موجوده علم هماغه رڼاده چه د حواسو له کړکیو رانښوتلي ده او بې له دینه په ده باندې توره شپه ده) په هرشي کښې به یو نور ګوري او دوجود په نړۍ کښې به داتور اوسپین نه وي.
اوس مونږ دحواسوله تاثیر لاندې راغلي یو چه په تېلو غوړلاسونه په پنبه او پندانه وچوو او دسترګو کتل یا لامسه قوه مونږ ته حقیقت بل راز کوي او ظرف و محل راته مختلف انواع اوجناس په مخکښې دروي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که دغه راز راز لوښي اومنګي چه په هرکورکښې په بېل بېل صورت وينو زمونږ د نظر مانع نشي نو په هر کورکښې ديوې وېالې اوچينې اوبه دي او د ټولو مشرب يودی، که مونږ دسيند اوويالې، کوهی اوکاريز واورې اوباران په شکلونو، صورتونو او نومونو ونه غوليږو پوهيږو چه همدغه يوشی په څو نومونو يادوو او زمونږ حواسو راته واوره او باران دوه شيه کړيدی. په حقيقت کښې همدغه يو حلاوت دی چه په خټکي، هندوانه، توت، انګور، ناك، مڼه، شفتالو اونورو کښې ئې حلول کړی او په هرمحل کښې ئې بېل صورت بېل رنګ بېل خوند بېل نوم پيداکړی دی.

دغه لوی او واړه خمونه چه دبېلو بېلو ميوو او دانو شربتونه او عرقونه پکښې پراته دي ټول يو راز کيف لري او دکجورې او اربشو په مينځکښې څه ډير فرق نشته.

په دغسې کتنه چه سړی له صورتونو هغه خوا وګوري پوهيږي چه کورت او شړو مبې له يوې غږکې راوتلي دي اومايعات و جما دات زمونږ احساس اوشعور بېل کړی.

هغه وخت چه زمونږتماس له مادياتو نه قطع شي او مجرد شو ،ښائي چه دنن ورځې علم اومعرفت بل راز شي او دغه رڼا بل شانې ووينو، دنن ورځې تنويري وسايل به لکه ددې کوټې بې کاره ډيوې له کاره ولويږي اوعلم و پوهه به په نورو قالبونو کښې ځان ښکاره کړي.

پای

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library